

T.C.
KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
(OMBUDSMANLIK)

ŞİKAYET NO : 2015/5629

KARAR TARİHİ : 23/08/2016

RET KARARI

ŞİKAYETÇİ

ŞİKAYETÇİ VEKİLİ

ŞİKAYET EDİLEN İDARE

: .. ve 66 gerçek kişi başvurusu,

: -

: 1. Milli Eğitim Bakanlığı

2. Sağlık Bakanlığı

3. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

4. Adalet Bakanlığı

5. İçişleri Bakanlığı (Resen)

ŞİKAYETİN KONUSU

: Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan bazı il ve ilçe merkezlerinde mülki amirlerce alınan sokağa çıkma yasakları ve öğretmenlerin eğitim ve öğretim dönemi devam ederken hizmet içi eğitime çağırılması dolayısıyla bölgede yaşayan çocukların eğitim hakkının engellendiği iddiası hakkındadır.

ŞİKAYET BAŞVURU TARİHİ : 14/12/2016

I. USÛL

A. Şikâyet Başvuru Süreci

1. Şikâyet başvuruları 14/12/2015 ve 17/1/2016 tarihleri arasında 67 gerçek kişi tarafından Kurumumuz elektronik başvuru sistemi üzerinden şikâyet başvuru belgesi doldurulmak suretiyle yapılmış olup, 14/12/2015 tarihli ve 2015/5629 şikâyet sayılı ilk başvuru 14/12/2015 gün ve 12751 sayı ile kayıt altına alınmıştır.

2. Şikâyet başvurularının karara bağlanması için, 14/6/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası ile 28/3/2013 tarihli ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 41 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ve İmza Yetkileri Yönergesinin 7 nci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi uyarınca, şikâyetin incelenmesine ve araştırılmasına geçilmiş olup, 2015/5629 şikâyet sayılı “RET” önerisiyle Kamu Başdenetçisi’ne sunulmuştur.

B. Ön İnceleme Süreci

3. “İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması için Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler/Paris Prensipleri”nin, ulusal kuruluşların yetkileri ve görevlerini düzenleyen ilk bölümünün 3 üncü maddesi (bkz. p.18), 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun “Kurumun görevi” başlıklı 5 inci maddesi (bkz. p.28.1) ile “Başvuru ve usulü” başlıklı 17 nci maddesi (bkz.p.28.2) ve Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında

Yönetmeliğin “Şikâyet hakkı” başlıklı 7 nci maddesi (bkz.p.31.1) hükümleri uyarınca aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir.

4. Şikâyet başvurularında iddia edilen hak ihlallerinin “temel hak ve özgürlüklere”, “insan haklarına”, “çocuk haklarına” ve “kamuyu ilgilendiren genel konulara” yönelik olduğu; Paris Prensipleri uyarınca Ombudsmanlık Kurumlarının “insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirme, yürürlükteki mevzuatın ve uygulamaların insan haklarına ilişkin uluslararası belgeler ve mekanizmalarla uyumlu hale getirilmesi ve hayata geçirilmesi için idari önlemlerin alınmasını veya değiştirilmesini tavsiye etme” görevi olduğu; Kamu Denetçiliği Kurumunun “bireysel başvuru” esasına dayalı olarak inceleme ve araştırmasını yaptığı, bu doğrultuda öğretmenlerin eğitim ve öğretim dönemi devam ederken hizmet içi eğitime çağrılması hariç diğer hak ihlalleri iddialarına istinaden dosyasında mevcut bilgi ve belgelerden ve şikâyetçilerin beyanlarından şikâyet konusuna ilişkin görülmekte olan veya karara bağlanmış uyuşmazlıklarının tespit edilemediği; konunun aciliyetine ve önemine binaen idari başvuru yolları tüketilmesi koşulu aranması durumunda telafisi güç veya imkânsız zararların meydana gelebileceği hususları gözetilerek, Kurumun görev alanına giren başvuru hakkında menfaat ihlali ve idari başvuru yolları tüketilmesi koşulları aranmaksızın inceleme ve araştırma aşamasına geçilmesine karar verilmiştir.

5. Hakkında inceleme ve araştırma kararı verilen başvuruların aynı sebep ve konudan doğduğu ve biri hakkında verilecek kararın diğerini etkileyecek nitelikte olduğu sonucuna varıldığından, 2015/5630, 2015/5631, 2015/5632, 2015/5633, 2015/5634, 2015/5635, 2015/5636, 2015/5637, 2015/5638, 2015/5639, 2015/5640, 2015/5641, 2015/5642, 2015/5643, 2015/5644, 2015/5645, 2015/5646, 2015/5647, 2015/5648, 2015/5649, 2015/5650, 2015/5651, 2015/5666, 2015/5685, 2015/5686, 2015/5687, 2015/5688, 2015/5689, 2015/5690, 2015/5691, 2015/5692, 2015/5693, 2015/5694, 2015/5695, 2015/5696, 2015/5697, 2015/5698, 2015/5699, 2015/5700, 2015/5701, 2015/5702, 2015/5703, 2015/5704, 2015/5705, 2015/5706, 2015/5726, 2015/5728, 2015/5729, 2015/5731, 2015/5732, 2015/5733, 2015/5734, 2015/5751, 2015/5752, 2015/5772, 2015/5860, 2015/5885, 2015/5905, 2015/5917, 2015/5928, 2015/5995, 2015/6005, 2015/6006, 2015/6029, 2015/6037, 2016/209, 2016/275 sayılı dosyaların şikâyet kaydı kapatılarak 2015/5629 şikâyet sayılı dosyada birleştirilmesine; inceleme ve araştırmanın bu dosya üzerinden yürütülmesine ilgili Yönetmeliğin 22 nci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca karar verilmiş olup, şikâyetlerin süresinde yapıldığı, diğer ön inceleme konularında da bir eksikliğin bulunmadığı, bu nedenle şikâyetlerin incelenmesine ve araştırılmasına engel bir hususun olmadığı tespit edilmiştir.

II. OLAY VE OLGULAR

A. Şikâyetçilerin Konu Hakkındaki Açıklamaları ve İddiaları

6. 2015/5629 şikâyet sayılı dosyada birleştirilmesine karar verilen şikâyet başvuruları münferit olarak yapılmakla birlikte, birbirine benzer olup başvurularda özetle: “Şırnak ilinin Cizre ve Silopi ilçeleri başta olmak üzere sokağa çıkma yasağı ilan edilen il ve ilçelerde eğitim-öğretim dönemi devam ederken öğretmenlerin toplu bir şekilde hizmet içi eğitime çağırılması nedeniyle eğitim-öğretim yapılamadığı, eğitim hakkının ihlal edildiği; Temmuz 2015’ten beri devam eden çatışmalarda çok sayıda çocuğun yaralandığı, hayatını kaybettiği, çatışmalarda yaralanan ve hastalanan çocukların sağlık hizmeti almakta güçlük çektiği ve anılan çocukların uzun süre temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, çatışma ortamındaki çocukların çoğunluğunun zorunlu göçe maruz kaldığı, çocukların gözetimine alındığı, tutuklandığı ve hapis cezasıyla karşı karşıya kaldıkları”, iddia edilmiş ve Kurumumuzdan, herkesin yaşam hakkının güvence altına alınarak eğitim ve öğretime devam edilmesi için gereğinin yapılması; bölgede çatışmanın sona erdirilerek barışın yeniden tesis

edilmesine yönelik ve bu süreçte çocukların gördüğü zararların giderilmesi için ne tür önlemlerin alındığının kamuoyu ile paylaşılması, talep edilmiştir.

B. İdarelerin Şikâyete İlişkin Açıklamaları

7. Şikâyet başvurusuna konu iddialar hakkında Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığını muhatap .../2016 tarihli ve ... sayılı bilgi-belge talebimize istinaden, **İçişleri Bakanlığı'nın .../2016 tarihli ve ... sayılı cevabi yazı ve eklerinde özetle:**

7.1. Terör sorununu sona erdirmek amacıyla başlatılan Çözüm Süreci'nin Temmuz 2015 tarihinden itibaren PKK/KCK'nın gerçekleştirdiği terör ve şiddet eylemleriyle kesintiye uğradığı, terör ve şiddet eylemlerinin, bölge halkını özellikle savunmasız durumda bulunan kadınları ve çocukları son derece olumsuz bir şekilde etkilediği, bu itibarla, bölgede kamu düzenini sağlamak ve toplumun huzurunu korumak için yoğun ve kapsamlı terörle mücadele operasyonları düzenlendiği;

7.2. Demokratik hukuk devleti ve insan hakları sınırları içerisinde yürütülen bu operasyonlarda, bölgedeki sivil halkın zarar görmemesi için azamî özen ve dikkat gösterildiği, nitekim sivil halkın bu operasyonlardan zarar görmemesi ve terörist unsurlarla etkin bir biçimde mücadele edilebilmesi amacıyla bölgedeki bazı il/ilçelerde sokağa çıkma yasağı uygulamasına başvurulduğu;

7.3. Bu süreçte halkın temel ihtiyaçlarının karşılanması ve özellikle sağlık hizmetlerinin kesintisiz olarak devam etmesi için gerekli tüm tedbirlerin alındığı, sorunların tespiti ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesine öncelik verildiği, ailelere koruyucu, önleyici ve rehberlik edici hizmet verildiği, psiko-sosyal destek sağlamak üzere faaliyetler yürütüldüğü, travma yaşayan çocukların kişisel, sosyal, zihinsel ve psikolojik gelişimlerini desteklemek amacıyla çeşitli projeler gerçekleştirildiği, terör eylemleri sebebiyle göç etmek zorunda kalan ailelere kira yardımı yapılması da dâhil olmak üzere sosyal ve ekonomik alanda destekleyici tedbirler alındığı, terör ve terörle mücadele faaliyetleri nedeniyle zarar görenlerin, söz konusu zararlarının en hızlı usullerle tazmini yoluna gidildiği, ekonomik alanda ise, bölgenin ve bölge esnafının terör eylemleri nedeniyle uğradığı zararın karşılanmasına (prim borçları ile kredi ödemelerinin ertelenmesi gibi) öncelik verildiği, ayrıca bölge ekonomisini güçlendirecek çalışmaların gerçekleştirildiği;

7.4. Terör örgütünce bölgedeki pek çok eğitim kurumunun hedef alındığı, bu nedenle, terör eylemlerinden zarar gören eğitim kurumlarının tamirat ve tadilatına başlandığı, sokağa çıkma yasağı sebebiyle eğitimin aksadığı yerlerde telafi eğitimlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapıldığı, telafi eğitimleri kapsamındaki öğrencilerin sağlık taramasından geçirilmesi, öğrencilere nakdî yardımın yanı sıra, giyim ve öz bakım malzemeleri verilmesi, kaynak kitap ve kırtasiye temin edilmesi, her türlü barınma ihtiyaçlarının karşılanması gibi tedbirlerin öngörüldüğü;

7.5. Terör ve terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle zarar gören vatandaşların bu zararlarının ulusal ve uluslararası yargı mercilerine gidilmesine gerek kalmaksızın hızlı, etkin ve adil bir şekilde sulhen karşılanması amacıyla çıkartılan 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun kapsamında ölüm, yaralanma ve sakatlanmadan kaynaklanan zararlar, taşınır ve taşınmazlarında oluşan zararlar, tarım ve hayvancılıkla ilgili zararlar ile terör nedeniyle göç etmek zorunda kalan vatandaşlarımızın mal varlıklarına ulaşamamaları nedeniyle uğradıkları zararların karşılandığı, kanun kapsamındaki zararların karşılanması amacıyla İllerde Vali Yardımcıları başkanlığında Zarar Tespit Komisyonları oluşturulduğu, halen ülke genelinde 32 Komisyonun çalışmalarına devam ettiği, 54 Komisyonun ise çalışmalarını tamamladığı, Komisyonlarca olumlu sonuçlandırılan ve sulhname imzalayan

vatandaşlarımıza ödenmek üzere 3.439.688.251 TL'nin talep edildiği, **3.438.785.486 TL ödeme yapıldığı**, geriye kalan tutarın ödenmesine yönelik çalışmaların devam ettiği;

7.6. Bu süreçte terör sorunu ile vatandaşların demokratik taleplerinin birbirinden ayrı tutulduğu, bu itibarla, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengeyi gözeten ve demokratikleşmeyi ön plana alan yaklaşımdan taviz verilmesinin söz konusu olmadığı, vatandaşların meşru taleplerine cevap verilmeye devam edileceği;

belirtilmiş olup, 24/7/2015-23/3/2016 tarihleri arasında sokağa çıkma yasağı ilan edilen il ve ilçelerde uygulamanın başlangıç ve bitiş tarih ve saatlerine ilişkin bir liste gönderilmiştir.

8. Milli Eğitim Bakanlığı'nın .././2016 tarihli ve sayılı cevabi yazı ve eklerinde özetle:

8.1. Mülki amirler tarafından halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması ve temel hak ve hürriyetlerinin korunması amacıyla zaman zaman sokağa çıkma yasaklarının ilan edildiği, yaşanan bu süreçte birçok il ve ilçede sokağa çıkma yasağı, boykot ve engellemeler nedeniyle eğitim ve öğretim faaliyetlerinde eğitim-öğretim yılının birinci yarısından başlayarak aksamalar meydana geldiği, eğitime geçici sürelerle ara verildiği ve öğrencilerin okula devam edemediklerinin bilindiği;

8.2. Yaşanan süreç boyunca Şırnak ilinde 44, Mardin ilinde 26 ve Diyarbakır ilinde 7 olmak üzere toplam 77 okulun ağır hasar gördüğü, sokağa çıkma yasaklarının bittiği ilçelerde ise okulların hasar tespit çalışmalarının yapıldığı, hafif ve orta hasarlı okulların eğitim-öğretime açılması için çalışmaların ivedi bir şekilde yürütüldüğü, ağır hasarlı okulların tamir-tadilat ve yenilenmesi için planlamaların gerçekleştirildiği;

8.3. Bakanlıkları Temel Eğitim Genel Müdürlüğünce; 81 il valiliğine .././2015 tarih ve sayı ile gönderilen yazıda iş takvimi uyarınca planlandığı şekilde gerçekleştirilemeyen eğitim ve öğretim faaliyetlerinin telafi edilmesi amacıyla Valiliklerce Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 33 üncü maddesi ve Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 61 inci maddesi hükümleri çerçevesinde tedbir alınması gerektiğinin belirtildiği, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerekli tedbirlerin alındığı; kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar dâhilinde çalışmaların yürütülmeye başlandığı;

8.4. Sokağa çıkma yasağından dolayı eğitim-öğretime devam edilememesi sebebiyle, bu sürecin verimli bir şekilde değerlendirilmesi maksadıyla öğretmenlerin de 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun değişik 214 üncü maddesi hükmü gereğince hazırlanan, Milli Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği'nin 16 ncı maddesi hükmü kapsamında “*Öğretmenlik Uygulamaları Semineri*” adı altında hizmet içi eğitim faaliyetlerine alındığı;

8.5. Bakanlıkları tarafından eğitim-öğretim faaliyetlerine dair yürütülen çalışmaların iki ana ekseninde toplandığı:

(1) Öncelikli olarak yaşanan olaylar neticesinde bölgeden göç etmek zorunda kalan öğrencilerin gittikleri yerlerde eğitim-öğretimlerine kesintisiz devam etmeleri için Bakanlığın e-okul sistemi üzerinde “Misafir Öğrenci Butonu”nun uygulamaya konulduğu, böylelikle göç eden öğrencilerin gittikleri yerlerde ‘taban puan şartı’ aranmaksızın eğitime kesintisiz devam etmelerinin yolunun açıldığı, bu kapsamda ilköğretim düzeyinde 87.334 ve ortaöğretim düzeyinde 28.088 olmak üzere toplamda 115.422 öğrencinin nakil işleminin gerçekleştirildiği;

(2) Bunun haricinde kalan öğrenciler için ise kapsamlı telafi eğitimi programının uygulandığı ve halen uygulanmakta olduğu, yapılan zorunlu devamsızlıklar nedeniyle sınavlara giremeyen öğrencilerin sınav notlarının oluşturulmasıyla ilgili çalışmaların yürütüldüğü, öğrencilerin birinci yarıyıl itibarıyla sorun yaşamadan karne almalarının önünün açıldığı;

8.6. Eğitim öğretim yılının birinci yarıyıl itibarıyla meydana gelen aksamaların telafi edilmesi amacıyla öncelikli olarak ara tatilde sınav takvimi nedeniyle 8. ve 12. sınıfların merkeze alınarak bütün öğrenciler için telafi eğitimlerinin planlandığı, bu kapsamda Diyarbakır ilinden 775, Şırnak ilinden 1.761, Mardin ilinden 10.168 olmak üzere toplam 12.524 öğrenciye ara tatil süresince telafi programının uygulandığı; program dâhilinde öğrencilere eğitim-öğretim faaliyetleri yanında ilgili Bakanlıklarla işbirliği halinde sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin planlandığı, sağlık taramasının gerçekleştirildiği, öz bakım ürünlerinin, kıyafet gibi aynı yardımlarla birlikte nakdi yardımların da yapıldığı, aynı zamanda öğrencilere psiko-sosyal destek amaçlı rehberlik faaliyetlerinin de uygulandığı;

8.7. Telafi eğitimlerinin, eğitim-öğretim yılının ikinci yarıyıl itibarıyla sokağa çıkma yasağı biten ilçelerdeki bütün öğrenciler için mahallinde, sokağa çıkma yasağı devam eden ilçelerdeki öğrenciler için sınav takvimi nedeniyle 8. ve 12. sınıf öğrencileri merkeze alınarak yatılı olarak devam ettiği, ikinci yarıyıl telafi eğitimleri programı kapsamında Diyarbakır ilinden 833, Mardin ilinden 27.547, Şırnak ilinden 80.440, Hakkâri ilinden 834 olmak üzere toplamda 109.654 öğrenciye telafi programının uygulandığı, bu sürecin yukarıdaki paragrafta belirtildiği üzere sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler ve psiko-sosyal destek amaçlı rehberlik faaliyetleri vb. ile ayrıca desteklendiği;

8.8. Bakanlıkları Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünce; Telafi Eğitimi kapsamında Rehberlik hizmetlerinin sunulmasında ve psikososyal destek çalışmalarının yürütülmesi, planlamanın yapılması ve koordinasyonun sağlanması amacıyla Diyarbakır ve Batman illerine bir daire başkanı ve bir uzmanın, Mardin iline bir daire Başkanı ve bir uzmanın görevlendirildiği, diğer illerle düzenli olarak irtibat kurularak, mevcut durum ve ihtiyaçlar hakkında bilgi edinildiği ve buna uygun planlamaların yapıldığı, bu kapsamda Mardin, Diyarbakır, Hakkâri ve Şırnak illerinde İl Psikososyal Koruma, Önleme ve Destek Ekibinin kurulduğu ve çalışma prensiplerinin belirlendiği;

8.9. Aralarında Mardin, Şırnak ve Diyarbakır'ın da bulunduğu bazı illerde “Psikoeğitim Eğitici Eğitimi Kursu” hizmetiçi eğitimi verildiği, yetiştirilmiş Rehberlik öğretmenlerinin telafi programına alınan öğrencilere psikososyal destek sağlamak amacıyla görevlendirildiği, Şubat 2016’da “Psikoeğitim Uygulayıcı Eğitimi” düzenledikleri, psikoeğitim çalışmaları esnasında travmatik tepkiler gösteren ve desteğe ihtiyacı olduğu düşünülen öğrencilerle çalışılmak üzere Şubat 2016’da bir üst müdahale programı olan “Grupla Psikolojik Danışma” (Toparlanma Tekniklerinin Öğretilmesi) Kursunun düzenlendiği, bu kapsamda Mardin, Diyarbakır, Hakkâri, Şırnak illerinden rehberlik öğretmenlerinin ilgili kursa alınarak mesleki becerileri artırılarak bahsi geçen çalışmaları gerçekleştirmelerinin sağlandığı, 2015-2016 eğitim öğretim dönemi sonunda toplam 300 rehberlik öğretmenin eğitimden geçirilerek okul uygulamalarının tamamlanacağı, öğretmen, öğrenci ve velilerle çalışmaların gerçekleştirileceği;

belirtmiş olup, son olarak Ankara 15. İdare Mahkemesinin 2015/3604 esas sayılı dosyası ile Cizre ve Silopi ilçelerinde görev yapan öğretmenlerin tamamının hizmetiçi eğitime alınmalarına ve hizmetiçi eğitimi memleketlerinde alabileceklerine ilişkin 13 Aralık 2015 tarihli hizmetiçi eğitim kararının iptali ve yürütmenin durdurulması talebiyle Sendikası tarafından dava açıldığı ifade edilmiştir.

9. Sağlık Bakanlığı Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu'nun/2016 tarihli ve/... sayılı cevabi yazısı ve eklerinde özetle:

9.1. Terör olayları nedeniyle sokağa çıkma yasağı ilan edilen illerdeki hastanelerde yoğun bakım hizmetleri dâhil sağlık hizmetlerinin yürütüldüğü, sokağa çıkma yasağı ilan edildiği dönemde Şırnak ili Cizre ve Silopi ilçelerinde, Mardin İli Dargeçit ve Nusaybin ilçeleri ile Diyarbakır ilinde yaralı olarak hastaneye başvuranların tedavilerinin sağlanarak taburcu edildiği, bazı yaralıların kornea nakli, plastik cerrahi, kalp damar cerrahi gibi tedavilerinin yapılması için en yakın sağlık tesisine sevk edildiği, tüm hastalara gerekli müdahalelerin uzman doktorlar ve sağlık çalışanlarınca yapıldığı ve aksaklık yaşanmadığı;

9.2. Ayrıca hastanelerde, sokağa çıkma yasağının başladığı tarihten itibaren 112 ambulansları ile getirilen veya kendi imkânlarıyla başvuran tüm hastalara 24 saat esasına göre hizmet verildiği, anılan tesislerin acil servislerinde sürecin başından beri çocuk hastalıkları uzmanı hekimlerinin de görev yapmakta olduğu, müracaat eden vatandaşlara gerekli tüm tıbbi müdahalelerin yerinde ve zamanında eksiksiz olarak yerine getirilmeye çalışıldığı ve bu konuya azami imtina gösterildiği, 3 üncü basamak sağlık hizmetine ihtiyaç duyan hastaların 112 aracılığı ile sevk edildiği; hususları bildirilmiştir.

10. Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu'nun/2016 tarihli ve/... sayılı cevabi yazısı ve eklerinde özetle,

10.1. Kurumları yetki ve sorumluluğunda bulunan birinci basamak sağlık hizmetlerinin temel olarak aile hekimleri tarafından sunulduğu;

10.2. Sağlık hizmetlerine ulaşım ve alınan tedbirlerle ilgili olarak Kurumları tarafından, yaşanan terör olayları sürecinde birinci basamak tanı, tedavi, rehabilitasyon ve koruyucu sağlık hizmetlerinin sunumunda aksaklıklar yaşanmamasına yönelik çalışmaların Müsteşar Yardımcıları başkanlığında oluşturulan "Komisyon" un koordinasyonunda yürütüldüğü;

10.3. Ancak, silahlı grupların daha önce görülmedik şekilde sağlık personelinin hedef almaları, sağlık kuruluşlarını ve bu kuruluşlardaki malzeme ve cihazları tahrip etmeleri, zaman zaman aile ve toplum sağlığı merkezlerine ait binaları işgal etmeleri, bu kurumların önüne hendek kazmaları, barikat kurmaları dolayısıyla vatandaşların birinci basamak sağlık hizmetlerine ulaşmalarında sorunlar yaşanmasına sebep olduğu;

10.4. Bu süreçte olayların gerçekleştiği 6 ilde, 34 Aile Sağlığı Merkezi, 2 Eğitim Aile Sağlığı Merkezi, 8 Toplum Sağlığı Merkezi, 2 Sağlık Evi, 2 Sağlık Misafirhanesinin ve içinde bulunan malzeme ve cihazların zarar gördüğü;

10.5. Kurumlarının sağlık hizmetine erişimi güvence altına alma bağlamında, bu bölgelerdeki yaşlı, gebe, çocuk, engelli vatandaşların evde sağlık ekipleriyle, sağlık hizmeti alabilecekleri sağlık tesislerine nakledilmelerine, evlerini terk etmek durumunda kalanların, talepte buldukları sağlık kuruluşlarından (ASM ve TSM) rehabilitasyon ve psikolojik destek dahil olmak üzere tıbbi hizmet alabilmelerine yönelik tedbirlerin alındığı;

10.6. Sokağa çıkma yasağı uygulanan ilçelerde 24 saat çocuk hastalıkları uzmanı, dâhili ve cerrahi branşlarda görev yapan tüm uzman hekimlerin görev yapmaya devam ettikleri, örneğin çocukların şiddetten etkilenmesi durumunda tedavi ihtiyaçlarının karşılanması için Şırnak Devlet Hastanesinde çocuk psikiyatri bölümünün oluşturulduğu ve polikliniğin aktif olarak hizmet verdiği, İl Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından vatandaşların tek tek aranarak tüm sağlık sorunlarının sorulduğu, il

dışında olup da sağlık sorunu olan hastaların sorunlarının ilgili ilin İl Halk Sağlığı Müdürlüğünün şubelerince çözüldüğü, 112 komuta kontrol merkezine düşen çağrılar göz önünde bulundurularak gelen arama çağrı hat sayısının 9'dan 12'ye yükseltildiği;

10.7. Tahrip edilen sağlık kuruluşlarının hizmete açılmasına ve yeni hizmet alanı tahsisine yönelik çalışmaların yürütüldüğü;

hususları bildirilmiştir.

11. Adalet Bakanlığı'nın ././2016 tarihli ve sayılı cevabi yazı ve eklerinde özetle:

11.1. 20/7/2015 tarihi sonrasında Türkiye'de gerçekleşen terör eylemlerinin sayısının önemli ölçüde artış gösterdiği, bu durumun kamu düzeni ve ulusal güvenlik açısından tehdit edici bir düzeye ulaştığı, günlük yaşamda kişilerin can ve mal güvenliği başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerini hedef alan bir boyut kazandığı, örneğin Suruç ilçesinde meydana gelen sivillere yönelik terör saldırısında 34 kişinin hayatını kaybettiği, 100'den fazla kişinin yaralandığı, 22/7/2015 tarihinde Ceylanpınar ilçesinde 2 polis memurunun katledildiği, 10/10/2015 tarihinde Ankara Garı önünde yapılan terör saldırısında 100'den fazla kişinin öldüğü, ülkenin çeşitli yerlerinde bu minvalde saldırıların gerçekleştiği;

11.2. Terör örgütü mensuplarının eğitim ve öğretim kurumları ile sağlık kurumlarına ve sağlık personeline yönelik silahlı saldırılar gerçekleştirerek kamu hizmetlerinin verilmesini engellemeye çalıştıkları, örneğin 11/9/2015 tarihinde Cizre ilçesinde bir ambulansın durdurulduğu, görevlilere uzun namlulu silahlarla saldırıldığı, ambulansın yağmalandığı, 17/12/2015 tarihinde terör örgütü mensuplarınca Cizre Devlet Hastanesine roketatarlı saldırı gerçekleştirildiği, 24/12/2015 tarihinde Sur ilçesindeki Türk Telekom Meslek Lisesinin tuvaletinde el yapımı bomba düzeneği patlatıldığı, 27/12/2015 tarihinde Sur ilçesinde bulunan Hastanesine roketatarlı saldırı gerçekleştirildiği;

11.3. Devletin terör saldırılarının gerçekleştiği, şiddet olaylarının artış kaydettiği, halkın can ve mal güvenliğinin söz konusu olduğu bir süreçte, kamu düzeni ve güvenliğinin tesis edilmesine yönelik olarak gerekli hukuki tedbirleri alma ve çok yönlü güvenlik önlemlerine başvurma konularında takdir yetkisi bulunduğunun gözetilmesi gerektiği; terör örgütü PKK'nın bölgede saldırılarını arttırması, bu saldırılarda çok sayıda sivil kişinin ve güvenlik görevlisinin öldürülmesi, örgütün kendi kontrolünde özerk bölgeler oluşturmak amacıyla ülkenin doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan bazı il ve ilçelerde hendek kazması, bombalı tuzaklar ve barikatlar hazırlayarak kamu düzenini ve asayişini bozmaya yönelmesi, kamu hizmetlerinin engellenmesi amacıyla bölgedeki eğitim ve sağlık kurumları çalışanları başta olmak üzere kamu görevlilerine yönelik saldırılar düzenlemesi, sivil halkın canlı kalkan olarak kullanılmasına yönelik girişimler neticesinde yaşam hakkı başta olmak üzere kişilerin özgürlük ve güvenlik hakkı ile mülkiyet hakkının korunması yükümlülüğüyle ve sivillerin zarar görmesinin engellenmesi amacıyla güvenlik güçlerinin bölgede operasyon başlatmasına yönelik karar alındığı;

11.4. Türkiye'nin bölücü terör örgütleri ile olan mücadelesini Anayasa ve yasaların öngördüğü ölçüde, demokratik hukuk devleti ve evrensel hukukun temel ilkelerine riayet ederek sürdürmekte olduğu, kamu düzeninin tesis edilmesine yönelik çalışmalar esnasında başvuru sokağa çıkma yasaklarının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2 nci maddesinde öngörülen devletin pozitif yükümlülükleri kapsamında, sivillerin yaşam hakkını korumak için geçici olarak ilan edildiği sürekli ve sınırsız bir nitelikte olmadığı, kamu kurumları ve görevlilerince terörle mücadele sürecinde demokratik hukuk devleti ve hukukun temel ilkelerinin hassasiyetle gözetildiği, sokağa çıkma yasaklarının kaldırılması talepli yapılan bireysel başvuruları Anayasa Mahkemesi'nin reddettiği ve bunların ulusal hukuka uygun olduğuna karar verdiği, AİHM'nin de tedbir kararı

verilmesi için gerekli unsurların oluşmadığını belirterek reddettiği benzer tedbir kararı başvuruları bulunduğu;

11.5. Sokağa çıkma yasağı ilan edilen bölgelerde yaşayanlara güvenli bir şekilde bölgeden ayrılmaları için kolaylık sağlanacağı duyurulduğu ve anılanların bir bölümünün kendi talepleriyle güvenli bölgelere sevk edildiği, bu şekilde başka yerlere sevk edilenlerin eğitim ve sağlık hizmetlerinin aksamaması için Valilikler tarafından ilgili birimlerin talimatlandırıldığı, güvenlik güçlerinin bombalı tuzakların ve barikatların kaldırılması esnasında bölgedeki sivillerin zarar görmemesi için gerekli tedbirleri aldığı, halkın gıda ve ilaç gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için kamu imkânlarının azami ölçüde kullanıldığı, valiliklerin sağlık hizmetleri ve gıda dâhil temel ihtiyaçların karşılanması için bölgede yaşayanların 155 Polis İmdat hattını arayabileceklerini internet ve basın kanalıyla duyurduğu, ayrıca 112 Acil Yardım hattının da vatandaşların erişimine açık olduğu, sabit telefon ve GSM şebekelerinin kullanılabilir durumda bulunduğu;

11.6. Sağlık hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin iddialar bakımından sokağa çıkma yasağının uygulandığı bölgelerde, bölgedeki hastanelerde görevli sağlık personelinin aktif olarak görev başında bulunduğu, kişilerin hastaneye sevk işlemlerinin güvenlik görevlileri refakatinde yapıldığı, sağlık hizmeti talebinde bulunanlar hakkında gerekli işlemlerin ve tıbbi tedavilerinin gerçekleştirildiği, öte yandan görev esnasında sağlık personeline ve ambulanslara ateş açıldığı, silahlı saldırıda bulunduğu, personelin tehdit edildiği ve alıkonulduğu hususlarının bilindiği, başta çocuklar olmak üzere vatandaşların eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşadığı aksamaların terörle mücadele amacıyla yürütülen güvenlik operasyonlarından değil, başta okul ve hastaneler olmak üzere kamu hizmetlerini hedef alan terör eylemlerinden kaynaklandığı;

11.7. Terör örgütünün eylemlerinden ötürü eğitim ve öğretim faaliyetlerinin aksadığı, okulların yakıldığı, aynı şekilde ambulanslara ateş açıldığı ve sağlık hizmetlerinin terör tehdidi altında yerine getirildiği, bu hususun kamuoyu tarafından da bilindiği, 5/9/2015 tarihi ile 4/1/2016 tarihleri arasında, sağlık görevlileri ve ambulanslara yönelik sadece Cizre’de kayıtlara geçen 20 saldırının olduğu, bölgedeki koşullar nedeniyle çok sayıda saldırının kayıtlara geçemediği, terör örgütünce acil vakalara müdahaleye ve yaralı ve hastaları taşımaya giden ambulansların durdurulduğu, otomatik silahlarla ateş edildiği, sağlık acil servis personellerinin alıkonulduğu ve tehdit edildiği, ayrıca güvenlik güçleri ve sağlık personelinin pusuya düşürmek ve zarar vermek isteyen silahlı teröristler tarafından çok sayıda asılsız ihbar yapıldığı;

11.8. Anayasanın devletin temel amaç ve görevlerini belirten 5 inci maddesinde ifade edildiği üzere; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişinin temel hak ve hürriyetlerini sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak şeklinde devletin pozitif yükümlülüğünün ortaya konulduğu, Devletin pozitif yükümlülüklerinin bir gereği olarak şiddetten etkilenen çocukları da korumak için çeşitli adımlar attığı, bu hususta soruşturma ve kovuşturmaların da yasal zeminde etkin olarak yürütüldüğü, fiziksel ve psikolojik olarak şiddetten etkilenen çocukların topluma yeniden kazandırılması için ilgili mevzuatı uyarınca gerekli tedbirlerin de alındığı, bölgede yaşanan olaylarda, hendekler kazılarak halkın ve bu arada çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasının engellendiği;

11.9. Bölücü terör örgütünün ve şehir yapılanmasının, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, hendek kazılması, barikat oluşturulması, güvenlik güçlerine taş ve molotof atmak gibi yasa dışı eylemlerinde bizzat çocukları da kullandığı, çocukların şiddetten etkilenmemeleri ve eğitimlerine devam ederek sağlık hizmetlerinden yararlanmaları konusunda Devletin pozitif yükümlülüklerinin gereği olarak gereken tedbirleri aldığı, terör örgütü mensupları/silahlı unsurları ile mücadelesine de devam ettiği ve yapılan soruşturmaların hukuki zeminde etkin olarak yürütüldüğü; hususları bildirilmiştir.

12. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın/2016 tarihli ve sayılı cevabi yazısı ve eklerinde özetle:

12.1. Terörden etkilenen 11 ilde acil durum kapsamında terör nedeniyle mağdur olan ailelere psiko-sosyal destek hizmeti verildiği, söz konusu 11 ilde haneler ziyaret edilerek ihtiyaç tespiti yapıldığı, sosyal yardım ihtiyaçları (kira, eğitim, barınma gibi) olduğu tespit edilen ailelerin Sosyal Yardımlaşma Vakıflarına yönlendirildiği veya İl Müdürlüğü'nün sosyal ekonomik destek hizmetinden yararlanmalarının sağlandığı, kurum hizmetine ihtiyacı olan bireylerin tespiti halinde kurum hizmetlerinden, evde bakım hizmetinden yararlanmalarının sağlandığı, eğitimine devam edemeyen çocukların tespit edildiği, ailede sağlık sorunları olanların sağlık kurumlarına yönlendirildiği, psikolojik olarak travma yaşayanlara rehberlik edildiği; bu kapsamda terörden etkilenen 11 ilde ulaşılan toplam hane sayısının 28/3/2016 itibarıyla 20.228, toplam kişi sayısının ise 121.712 olduğu;

12.2. Terörden yoğun olarak etkilenen Diyarbakır, Şırnak ve Mardin illerinde Türkiye genelinden meslek elemanlarının 21/1/2016 tarihinden itibaren (10 ya da 15 gün süreli) görevlendirildiği, 23/3/2016 tarihi itibari ile Diyarbakır'da 130, Mardin'de 181 ve Şırnak'ta 268 personel olmak üzere toplam 579 personelin görevlendirildiği ve görevlendirmelerin devam ettiği;

12.3. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı işbirliğinde meslek elemanlarına kapasite geliştirmeye yönelik periyodik 'Psiko-sosyal Koruma, Önleme ve Destek Hizmetleri' eğitimlerinin planlandığı, eğitimlerde zorlu yaşam koşullarından sonra acil psikolojik yardım ihtiyacı içerisinde bulunan kişilere yönelik psikolojik travma ya da krizin olumsuz etkilerinin önlenmesi ya da azaltılması, akut travma tepkilerinin normalleştirilmesi ve bireyin travma öncesi işlevsellik düzeylerine dönebilmesine yardımcı olunması hususlarının amaçlandığı;

12.4. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından terör mağduru risk altındaki çocuklar ve ailelerine yönelik çeşitli faaliyetler yürütüldüğü, hiçbir ayırım gözetmeksizin savaştan ve terörden etkilenen tüm çocukların haklarının ihlal edilmesinin önlenmesi, güvenliğinin sağlanması, psiko-sosyal yönden desteklenebilmesi, yaşadıkları travmalardan, olumsuz duygulardan kurtulmalarına yardımcı olunması amacıyla yapılan çalışmaların sürdürüldüğü, fiili durumdan etkilenenlerin tespiti amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde yapılan sosyal incelemelerle ailesi ekonomik problem yaşadığı tespit edilen çocukların Bakanlığın Sosyal Ekonomik Destek (SED) programından yararlandırıldığı, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri tarafından İl Çocuk Hakları Komitelerinde kayıtlı çocukların da katılımıyla savaş ve terör mağduru çocuklara psiko-sosyal destek, akrandan akrana sosyal uyum eğitimleri, bilinçlendirme eğitimleri, boş zaman değerlendirme, dinlenme, eğlence ve kültürel etkinlikler düzenlendiği;

12.5. Gerek mevcut koruma altındaki çocukların, gerekse daha sonra koruma altına alınacak çocukların sağlıklı ruhsal gelişimi için Diyanet İşleri Başkanlığı ile birlikte hazırlanan 'Değerler Eğitimi Programı'nın uygulanmasının planlandığı, programda temel toplumsal ve manevi değerlere ilişkin duyarlılıkların artırılmasının hedeflendiği, hususları belirtilmiştir.

C. Olaylar

13. Temmuz 2015 tarihinden itibaren bölücü terör örgütü PKK'nın eylemlerinde belirgin bir artış meydana gelmiş, Ağustos ayı içinde çeşitli tarihlerde ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan bazı il ve ilçelerde özerklik/öz yönetim ilan edilmiş¹, güvenlik güçleri ile terör örgütü üyeleri arasında sıcak çatışmalar yaşanmıştır. Bu süreçte, terör örgütü mensuplarının etkisiz hale getirilmesi, halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması ve bozulan kamu düzeni ve güvenliğinin yeniden tesisi gerekçeleriyle mülki amirler tarafından Ağustos 2015 tarihinden itibaren belirli

aralıklarla ve bir sonraki duyuruya kadar olmak üzere geçici olarak sokağa çıkma yasakları ilan edilmiştir.

14. Güvenlik güçleri ile terör örgütü üyeleri arasında sıcak çatışmaların yaşandığı sokağa çıkma yasağının ilan edildiği il ve ilçelerde terör örgütü mensupları, başta eğitim ve öğretim kurumları ile sağlık kurumları ve sağlık personeli olmak üzere tüm kamu kurumlarına ve sivil halka yönelik silahlı saldırılar gerçekleştirmiş, sokağa çıkma yasakları ve bu yasaklar süresince terör örgütü mensuplarına karşı güvenlik kuvvetlerince gerçekleştirilen operasyonlar, terör örgütü mensuplarınca kazılan hendekler, kurulan barikatlar sebebiyle başta eğitim ve öğretim faaliyetleri ve sağlık hizmetleri olmak üzere kamu hizmetlerinin sunumunda sorunlar yaşanmıştır.

15. Şikayetçiler 14/12/2015-17/1/2016 tarihleri arasında yaptıkları başvurularda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer alan bazı il ve ilçe merkezlerinde mülki amirlerce alınan sokağa çıkma yasakları ve eğitim ve öğretim dönemi devam ederken eğitime ara verilmesi nedeniyle bölgede yaşayan çocukların eğitim hakkının ihlal edildiğini iddia ederek, herkesin yaşam hakkının güvence altına alınarak eğitim ve öğretime devam edilmesinin sağlanması için gereğinin yapılmasını Kurumumuzdan talep etmişlerdir.

D. Kamu Denetçisi Serpil Çakın'ın İnceleme ve Araştırma Bulguları

16. Şikâyete konu hususlara ilişkin bilgi ve belgeler Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından talep edilmiş olup; ilgili idarelerce gönderilen cevabi yazı ve içeriklerine “İdarenin şikâyete ilişkin açıklamaları” başlığı altında yer verilmiştir.

III. HUKUKİ DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

A. İlgili Mevzuat

17. 18/10/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

17.1. “Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” başlıklı 74 üncü maddesi;

“Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.”,

17.2. “Devletin temel amaç ve görevleri” başlıklı 5 inci maddesi;

“Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”,

17.3. “Temel hak ve hürriyetlerin niteliği” başlıklı 12 nci maddesi;

“Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.”,

17.4. “Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması” başlıklı 13 üncü maddesi;

“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne

ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”,

17.5. “Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması” başlıklı 14 üncü maddesi ;

“Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.”,

17.6. “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı 17 nci maddesi; “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

...

(...) meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”,

17.7. “Ailenin korunması ve çocuk hakları” başlıklı 41 inci maddesinin son fıkrası;

“Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”,

17.8. “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı 42 nci maddesi; “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

...

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez....” , hükmünü amirdir.

18. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nun 3/3/1992 tarihli 1992/54 sayılı ve B.M. Genel Kurulu’nun 20/12/1993 tarihli 48/134 sayılı kararlarıyla kabul edilen “İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması için Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler/Paris Prensipleri’nin Ulusal kuruluşların yetkileri ve görevlerini düzenleyen ilk bölümünün 3 üncü maddesi;

“Ulusal kuruluşlar özellikle şu görevleri yerine getirirler:

(a) Hükümete, parlamentoya ve diğer ilgili bütün organlara, bunların talebi üzerine veya kendi inisiyatifleriyle, **insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirir, tavsiyelerde bulunur, öneriler ve raporlar sunar;** ulusal kuruluşlar bunları kamuya açıklamaya karar verebilir; ulusal kuruluşların bu görüşleri, tavsiyeleri, önerileri ve raporlarının ilgili oldukları alanlar ve yetkili oldukları konular şunlardır:

(ii) Uygun gördükleri **insan hakları ihlalleri vakalarına el koyarlar;**

(iii) İnsan haklarının ulusal düzeydeki genel durumu ve **daha özel sorunlar üzerine raporlar hazırlarlar;**

(iv) **Ülkede olup biten insan hakları ihlalleri vakalarına hükümetin dikkatini çekerler, bu ihlallerin son bulması için hükümete her türlü girişimi önerirler ve gerektiği takdirde hükümetin tavır ve tepkilerine ilişkin görüş bildirirler.**”, düzenlemelerini içerir.

19. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

19.1. 3 üncü maddesi; *“Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.”*,

19.2. 26 ncı maddesi; *“Herkes eğitim hakkına sahiptir.”*,

19.3. 29 uncu maddesi; *“1. Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesine olanak veren topluma karşı ödevleri vardır. 2. Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur. 3. Bu hak ve özgürlükler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.”*,

19.4. 30 uncu maddesi; *“Bu bildirgenin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.”*, hükmünü amirdir.

20. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi

20.1. “Hakları kötüye kullanma yasağı” başlıklı 5 inci maddesinin birinci fıkrası;

“1. Bu Sözleşmenin hiçbir hükmü, bir Devlete, gruba veya kişiye, Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin tahribini amaçlayan bir faaliyete katılma veya tasarrufta bulunma hakkı tanıdığı veya hak ve özgürlüklerin bu Sözleşmede belirtildiğinden daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına imkân verdiği şekilde yorumlanamaz.”,

20.2. “Yaşama Hakkı” başlıklı 6 ncı maddesinin birinci fıkrası

“1. Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.”, hükmünü amirdir.

21. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

21.1. 13 üncü maddesinin birinci fıkrası;

“Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı güçlendireceği hususunda mutabıktırlar. Taraf Devletler, ayrıca, eğitimin, herkesin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılmasını sağlayacağı, tüm uluslar ve tüm ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceği ve Birleşmiş Milletler’in barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendireceği hususlarında mutabıktırlar.”, düzenlemesini içerir.

22. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

22.1. 28 inci maddesi; *“Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler...”*

22.2. 39 uncu maddesi; *“Taraf Devletler, ... silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar...”* hükmünü amirdir.

23. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

23.1. “Yaşam hakkı” başlıklı 2 nci maddesi;

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz: a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması”,

23.2. “Hakları kötüye kullanma yasağı” başlıklı 17 nci maddesi;

“Bu Sözleşme’deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme’de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.”, hükmünü amirdir.

23.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 1 No’lu Protokol’ün 2 nci maddesi;

“Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.” , hükmünü amirdir.

24. 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

24.1. “IV – Eğitim hakkı” başlıklı 7 nci maddesi;

“ İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır. İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.”, hükmünü amirdir.

25. 5/1/1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu

25.1. 42 nci maddesi; “İlköğretim kurumlarının açılma, kapanma ve **öğretime ara verme zamanları Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.**”, hükmünü içerir.

26. 10/6/1949 tarihli 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu

26.1. 11 nci maddesinin (C) bendi;

“İl sınırları içinde **huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindedir.**

Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır.

Bu hususta alınan ve ilan olunan karar ve tedbirlere uymıyanlar hakkında 66 ncı madde hükmü uygulanır.”,

26.2. 32 nci maddesinin (Ç) bendi;

“İlçe sınırları içinde **huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi kaymakamın ödev ve görevlerindedir. Bunları sağlamak için kaymakam gereken karar ve tedbirleri alır.**

Bu hususta alınan ve ilan edilen karar ve tedbirlere uymıyanlar hakkında 66 ncı madde hükmü uygulanır.”, hükmünü içerir.

27. 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

27.1. “Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi” başlıklı 112 nci maddesi;

“(1) Cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla;

a) Devletçe kurulan veya kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerine,

b) Kişinin eğitim ve öğretim hakkını kullanmasına,

c) Öğrencilerin toplu olarak oturdukları binalara veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına,

engel olunması hâlinde, fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”,

27.2. “Ortak hüküm” başlıklı 119 uncu maddesi;

(1) Eğitim ve öğretimin engellenmesi,... kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinin engellenmesi, siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi, inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme, konut dokunulmazlığının ihlali ile iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçlarının;

a) Silahla,

b) Kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretlerle,

c) Birden fazla kişi tarafından birlikte,

d) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak,

e) Kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, İşlenmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) Bu suçların işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”, hükmünü amirdir.

28. 14/6/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu

28.1. “Kurumun görevi” başlıklı 5 inci maddesinin birinci fıkrası;

“Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.”,

28.2. “Başvuru ve usulü” başlıklı 17 nci maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkrası; “(3)

Yapılan başvurulardan;

...

b) Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin olanlar,

....

incelenmez.”

(4) Kuruma başvuruda bulunulabilmesi için, 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda öngörülen idari başvuru yolları ile özel kanunlarda yer alan zorunlu idari başvuru yollarının tüketilmesi gereklidir. İdari başvuru yolları tüketilmeden yapılan başvurular ilgili kuruma gönderilir. Ancak Kurum, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde, idari başvuru yolları tüketilmese dahi başvuruları kabul edebilir., hükmünü amirdir.

29. 26/7/2014 tarihli ve 29072 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği

29.1. Olağanüstü hâller başlıklı 7 nci maddesi;

“Eğitim ve öğretimi aksatacak nitelikte olağanüstü durum, sel, deprem, hastalık, elverişsiz hava şartları gibi nedenlerle mülki amirlerin ve il veya ilçe hıfzıssıhha kurulunun gerekli gördüğü durumlarda okullarda eğitim ve öğretime ara verilir.”,

29.2. “Telafi eğitimi ve yetiştirme programı” başlıklı 33 üncü maddesinin birinci fıkrası;

“İlköğretim kurumlarında; eğitim ve öğretimi aksatacak nitelikte olağanüstü durum, sel, deprem, hastalık, elverişsiz hava şartları gibi nedenlerle il veya ilçe hıfzıssıhha kurulunun kararı ile gerekli gördüğü ve mahalli mülkî idare amirinin onayladığı durumlarda okullarda eğitim ve öğretime ara verilir. Bu gibi durumlarda öğrencilerin derslerinde eksik kalan konularda telafisi için okul yönetimleri ve il/ilçe millî eğitim müdürlüklerince gerekli önlemler alınır.”, hükmünü amirdir.

30. 7/9/2013 tarihli ve 28758 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği

30.1. “Çalışma takvimi” başlıklı 15 inci maddesinin ikinci fıkrası;

“Eğitim ve öğretimi aksatacak nitelikte olağanüstü durum, sel, deprem, hastalık, havanın aşırı sıcak ve soğuk olması gibi nedenlerle il veya ilçe hıfzıssıhha kurulunun kararı ile gerekli gördüğü ve mahalli mülkî idare amirinin onayladığı durumlarda okullarda öğretime ara verilir. Bu gibi durumlarda öğrencilerin derslerinde eksik kalan konularda yetiştirilmesi için okul yönetimleri ve millî eğitim müdürlüklerince gerekli önlemler alınır... ”,

30.2. “Telafi programı” başlıklı 61 inci maddesinin birinci fıkrası;

“(1) Ortaöğretim kurumlarında;

a) Ders yılı içinde öğretilen derslerin, doğal afet, salgın hastalık, olağanüstü hâl ve benzeri sebeplerle bir ya da iki dönem puanı oluşmayan dersler için, ders yılının ikinci döneminden, yeni öğretim yılının başlamasına kadar olan sürede, telafi programı uygulanır.”, hükmünü amirdir.

31. 28/3/2013 tarihli ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

31.1. “Şikâyet hakkı” başlıklı 7 nci maddesi;

“İdarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarına karşı, Kanun ve bu Yönetmelikte belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde menfaati ihlal edilen gerçek ve tüzel kişiler Kuruma şikâyet başvurusunda bulunabilir. Ancak, şikâyetin insan hakları, temel hak ve özgürlükler, kadın hakları, çocuk hakları ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması hâlinde menfaat ihlali aranmaz.”, hükmünü amirdir.

B. Şikâyet Konusuna İlişkin Uygulamalar

32. Adalet Bakanlığı tarafından bilgi-belge talebimize istinaden gönderilen cevabi yazıların ekinde yer alan, **Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde uygulanan sokağa çıkma yasağı ve yürütülen operasyonlar nedeniyle AİHM’ne yapılan tedbir talepli başvurulara ilişkin verilen kararların incelenmesi sonucunda²:**

32.1. Türkiye’nin güneydoğusundaki bazı yerleşim birimlerinde Ağustos 2015’ten itibaren Vali ve Kaymakamlar tarafından uygulanan sokağa çıkma yasağı ile bağlantılı olarak geçici tedbirlerin gerekliliğinin Türk Hükümetine bildirilmesi talebiyle, Aralık 2015 tarihinden itibaren çok sayıda başvurunun iletildiği;

32.2. 14/4/2016 tarihli idarenin bahse konu yazısı itibarıyla, 32 adet tedbir talepli başvurunun olduğu, bunlardan 26’sının reddedildiği, 5’inin kabul edildiği (4’ünün ölüm, 1’inin hastaneye sevk nedeniyle kaldırıldığı) 1’i hakkında henüz karar verilmediği;

32.3. AİHM’nin, geçici tedbir alınması ve Türk Hükümetine bildirilmesi talepleri konusunda verdiği ara ret kararlarında, bölgedeki durumun ciddiyetinin aşikâr olduğuna vurgu yaptığı; başvuruların ulusal yargı makamlarının hiçbir incelemesine tabi tutulmaksızın iletilmesi nedeni ile bilgi eksikliği ve olayların aslını öğrenmedeki güçlüğü Mahkemenin görevini yapmasını engellediği; Mahkemece, ikincillik ilkesine uygun olarak, ulusal mahkemelerin bu tür acil durumları ele almada daha iyi bir konumda olduğu; **başvurucuların, yaşamları gerçek ve yakın bir tehdit altında olan**

kişilere koruma sağlanması için ulusal ve yerel makamlarla doğrudan iletişime geçme imkânlarının olduğu; bu bağlamda başvuruları doğrudan acil servislerle irtibat kurmaya teşvik ederek başvuruların acil servislere, sağlık durumları ve buldukları konum hakkında doğru ve geçerli bilgiler vermeleri gerektiği hususlarına dikkat çektiği;

32.4. Mahkeme tarafından ayrıca, “...Bölgedeki aşikâr olan vahim durum dikkate alındığında, ... vücut bütünlükleri bakımından korumasız durumda olan başvuruların talep etmeleri halinde gerekli bakıma, yardıma erişebilmelerini sağlamak üzere tüm makul adımların hükümet tarafından atılacağına” güvenildiği; açıklamalarına ve tespitlerine yer verildiği anlaşılmıştır.

33. Anayasa Mahkemesi tarafından, bölgede yaşanan terör olayları üzerine güvenlik kuvvetlerince gerçekleştirilen operasyonlar ve sokağa çıkma yasağı uygulamaları konusunda iletilen bireysel başvurular kapsamında, tedbire ilişkin ara kararların incelenmesi sonucunda aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir³:

33.1. Anayasa Mahkemesine iletilen bireysel başvurularda, **Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bulunan bazı il ve ilçelerde mülki amirler tarafından alınan sokağa çıkma yasağı kararlarının, bölgede yaşayan halkın Anayasa ile güvence altına alınan yaşama, kötü muamele yasağı, kişi hürriyeti ve güvenliği, özel hayatın gizliliği ve korunması, eğitim, sağlık vb. haklarını ihlal ettiğinden bahisle, sokağa çıkma yasağı kararı alınmasının ve uygulanmasının engellenmesi hususunda tedbir kararı verilmesi talep edilmiş olup, Mahkeme tarafından söz konusu tedbir taleplerinin tamamı reddedilmiştir.**

33.2. Mahkeme başvurularda, Valilik ve Kaymakamlıklar tarafından alınan sokağa çıkma yasağının kanuni dayanakları olarak 10/6/1949 tarihli 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11 inci maddesinin (C) bendi ile 32 nci maddesinin (Ç) bendine atıfta bulunmuştur.

33.3. Mahkeme, mülki amirler tarafından 5442 sayılı Kanunun ilgili maddeleri uyarınca, “sokağa çıkma yasağı” kararları alındığını; bu kararlara gerekçe olarak terör örgütü mensuplarının yakalanması, terör olayları nedeniyle halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması, sokak aralarındaki barikatların kaldırılması, hendeklerin kapatılması ve kurulan bombalı düzeneklerin imhası çalışmaları esnasında sivil vatandaşların can ve mal güvenliğinin temin edilmesinin gösterildiğini belirterek; mülki amirlerin bu gerekçelerle kamu düzenini, halkın can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla sokağa çıkma yasağı ilan etmesinin temelsiz olduğunun söylenemeyeceğini vurgulamış, başvurucuların yaşamlarına, maddi ve manevi bütünlüklerine yönelik derhal tedbir kararı verilmesini gerektiren ciddi bir tehlike bulunduğu dosyası kapsamındaki mevcut bilgi ve belgelerden anlayamadığı gerekçesiyle koşulları oluşmayan tedbir taleplerini reddetmiştir⁴.

33.4. Mahkeme, yukarıda bahse konu kararlarında vurguladığı hususlara sonraki tarihli başvurularda da değinmiş ve somut olayları kendi koşullarında değerlendirdikten sonra, başvurucuların sokağa çıkma yasaklarına ilişkin genel nitelikteki tedbir talepleri hakkında önceki tarihten ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmadığını belirterek talepleri reddetmiştir. **Mülki amirler tarafından verilen sokağa çıkma yasağı kararları nedeniyle** başvurucuların yaşama hakkı, işkence ve eziyet yasağı, kişi hürriyeti ve güvenliği ile **eğitim hakkının ihlal edildiği iddialarıyla yapılan tedbir talepli başvurular da⁵** Mahkemece reddedilmiştir.

34. Şikayet edilen hususlar arasında yer alan Milli Eğitim Bakanlığı'nın 13 Aralık 2015 günlü hizmet içi eğitim kararı ile ilgili olarak; 8.9 numaralı paragrafta belirtildiği üzere, Ankara 15. İdare Mahkemesinde 2015/3604 esasıyla kararın iptali talebiyle Sendikası tarafından Milli Eğitim Bakanlığı aleyhine dava açılmış, açılan davada yürütmenin durdurulması istemi Mahkemenin 11/3/2016 gün ve 2015/3604 sayılı kararı ile reddedilmiş, yerel Mahkeme kararının hukuka aykırı

olduğu ileri sürülerek kaldırılması ve yürütmenin durdurulması istemiyle Ankara Bölge İdare Mahkemesi'ne yapılan itiraz ise Mahkemenin Y.D. İtiraz No: 2016/1566 sayılı kararı ile 20/4/2016 tarihinde oybirliği ile reddedilmiştir. Hâlihazırda, davanın görülmesine devam edilmektedir.

C. Kamu Denetçisi Serpil ÇAKIN'ın Kamu Başdenetçisi'ne Önerisi

35. Kamu Denetçisi tarafından, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin “yaşam hakkı”nı düzenleyen 2 nci maddesi ile Anayasanın Devletin temel amaç ve görevlerine ilişkin 5 inci maddesi birlikte ele alındığında, devletin pozitif yükümlülükleri açısından; devletin egemenlik yetkisi içinde bulunan sivil halkın korunması için mülki idarelerin hukuken düzenlenmiş yetkilerine dayanarak aldıkları tedbirlerde idarenin takdir yetkisinin söz konusu olduğu ve hukuka aykırılık bulunmadığı tespit edilmiştir. “Sağlık hakkı” ihlali iddiaları açısından, bölgedeki sağlık kurumları ve ilgili personel tarafından kamu hizmetinin kesintiye uğratılmaksızın sürdürüldüğü; ayrıca somut olayın koşulları göz önünde bulundurularak sağlık kurumlarına başvuran 18 yaş altındaki çocuklar dâhil herkese tedavi imkânlarının ayırım gözetilmeksizin sunulduğuna; “eğitim hakkı” ihlali iddiaları açısından ise terör saldırılarında sivillerin öncelikle yaşam hakkının korunması amacıyla alınan tedbirler neticesinde eğitim ve öğretime ara verildiği, bununla birlikte eğitimdeki aksaklıkların telafisi için idarenin kapsamlı önlemler aldığına vurgu yapılmıştır. **Sonuç olarak, bölgedeki kamu düzeni ve güvenliğine ilişkin ciddi durum gözetilerek idarenin öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşam hakkının korunmasına öncelik vermesinin devletin pozitif yükümlülükleri bakımından gerekli olduğu belirtilerek hukuka aykırılık bulunmadığı tespit edilmiş ve başvuru sahiplerinin kendi durumlarına özgü olmayan, genel ve soyut iddialara dayanarak yaptıkları başvuruların reddedilmesi yönündeki öneri Kamu Başdenetçisi'ne sunulmuştur.**

D. Hukuka ve Hakkaniyete Uygunluk Yönünden Değerlendirme

36. Şikâyet başvuru sahipleri 6 numaralı paragrafta yer verildiği üzere, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda yer alan bazı il ve ilçelerde uygulanan sokağa çıkma yasağı kararı dolayısıyla ve bölgede devam eden operasyonlar sebebiyle eğitim ve öğretim dönemi devam ederken eğitime ara verilerek eğitim hakkının ihlal edildiğini iddia etmişler ve herkesin yaşam hakkının güvence altına alınarak eğitim ve öğretime devam edilmesinin sağlanması için gereğinin yapılmasını Kurumumuzdan talep etmişlerdir.

37. Başvuruya konu somut olayda temel sorun, silahlı çatışmaların yaşandığı, terör örgütü mensubu özel eğitim almış keskin nişancıların, bombalı tuzakların, barikatların, hendeklerin (bkz. karara ekli görseller 1-13) bulunduğu bir bölgede mülki amirlerce alınan sokağa çıkma yasağı kararları ve terör örgütü mensuplarının etkisiz hale getirilmesi için güvenlik kuvvetleri tarafından yürütülen operasyonlar sebebiyle eğitim ve öğretime ara verilmesi dolayısıyla eğitim hakkının ihlal edilip edilmediği hususunun tespitinde düğümlenmektedir.

38. Söz konusu uyuşmazlığa ilişkin değerlendirmeyi yapmadan önce, 17/12/2016 tarihli ve 2015/5756 sayılı “sokağa çıkma yasakları” hakkındaki şikâyet başvurusuna ilişkin **14/6/2016 tarihli Kararımızda yapılan tespitlere burada yer vermek, şikâyete konu eğitim ve öğretime ara verilmesine giden sürecin geliştiği koşullara işaret etmesi açısından önemlidir:**

38.1. Bilindiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti Devleti on yıllardır, ülkenin Doğu ve Güneydoğusunda yer alan topraklarının bir kısmında bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacı ile Devletin toprak bütünlüğünü ve güvenliğini tehdit eden, meşru olarak kurulmuş demokratik devlete karşı insan haklarını, temel özgürlükleri ve demokrasiyi hiçe sayarak terörist yöntemler ile saldıran, Avrupa Birliği'nin de terör örgütleri listesinde yer alan PKK/KADEK/KONGRA-GEL ile mücadele etmektedir. Söz konusu mücadele kapsamında, örgütün silahlı eylemlerine başladığı 1984'ten sonra 1987 yılına kadar bölgede sıkıyönetim ilan edilmiş, 1987'den 2002'ye kadar olağanüstü hal yönetimi uygulanmış ve 2002'den itibaren olağanüstü hal yönetimine son verilerek daha demokratik ve sivil bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. **Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin hız kazandığı 2002**

yılından bu yana Devlet tarafından bölgenin ekonomik ve sosyal kalkınması ve alt yapısının geliştirilmesi yolunda atılan adımlar bölgede istikrar, güven ve huzur ortamını sağlamış, tesis edilen güven ve huzur ortamı özellikle 7 Haziran genel seçimlerinin ertesinde tüm ülkede artan terör eylemleriyle halk arasında şiddet, korku, panik ve umutsuzluk ortamı yaratılarak bozulmaya çalışılmıştır.

38.2. Temmuz 2015 itibarıyla eylemlerinde belirgin bir artış meydana gelen bölücü terör örgütü başta yaşam hakkı olmak üzere, özgürlük ve güvenlik hakkı, konut dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, seyahat özgürlüğü, din ve vicdan hürriyeti, eğitim ve öğrenim hakkı gibi temel insan haklarını hedef alan terör saldırıları gerçekleştirmiş, sivil halkın sağlık, eğitim gibi en temel kamu hizmetlerini dahi almasını engellemeye yönelik olarak ambulanslara, hastanelere, okullara, ibadet yerlerine, kamu binalarına saldırmış (bkz. karara ekli görseller 14-21) ve bölgede silah zoruyla özerklik ilan etmeye kalkışmıştır. Bu yapılanmanın karşısında, yürürlükteki mevzuat ve uluslararası kriterlere göre, meşru devlet güçleri tarafından, yasadışı eylemlerine son vermeleri; teslim olmaları; sivil halka zarar vermemeleri yönünde duyurular yapılmasına rağmen terör örgütü mensupları devlete ve devletin meşru güçlerine karşı her türlü silahla (bkz. karara ekli görseller 22-29) karşı koymaya devam etmiştir. Bu süreçte mülki amirler tarafından, sokak aralarındaki barikatların kaldırılması, hendeklerin kapatılması ve kurulan bombalı düzeneklerin imhası çalışmaları esnasında ve bölgede güvenlik kuvvetleri tarafından terör örgütü mensuplarının yakalanmasına yönelik yürütülen operasyonlar sırasında sivil vatandaşların can ve mal güvenliğinin temin edilmesi; bozulan kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması için 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/C ve 32/Ç maddesi hükümleri uyarınca sokağa çıkma yasağı kararları alınmıştır.

38.3. Söz konusu sokağa çıkma yasağı kararlarının hukuki dayanaktan yoksun olduğu iddiasıyla yapılan yukarıda bahse konu şikâyet başvurusuna ilişkin 2015/5756 şikâyet sayılı ve 14/6/2016 tarihli kararımızda, ulusal ve uluslararası hukuk ile uygulamalar gözetilerek, öte yandan sokağa çıkma yasaklarının kaldırılması talebiyle Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruların tamamının; temel kamu hizmetlerine erişim hususunda yapılan tedbir talepli başvurular bakımından da hem Anayasa Mahkemesi hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince tedbir taleplerinin reddedildiği hususları ele alınıp değerlendirildiğinde, mülki amirlerce alınan sokağa çıkma yasağı kararlarının hukuka aykırı olmadığı, özgürlükler ve güvenlik dengesinde gerekli olduğu, kamu yararı, kamu güvenliği ve düzeni lehine, bireysel hak ve özgürlüklerden yararlanma noktasında dengenin orantısız bir şekilde birey aleyhine bozulmadığı, halkın can ve mal güvenliğine yönelik bu tehlikenin ve tehdidin ortadan kaldırılması, bu riski bertaraf etmek üzere gerektiğinde zor kullanma yoluna başvurulmasının demokratik toplumda zorunlu toplumsal bir ihtiyacın karşılanmasına yönelik, gerekli, meşru, haklı ve ölçülü bir önlem olduğu; ancak bu şekilde sivillerin yaşam haklarının korunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

39. Somut olayda şikâyete konu husus ise, yukarıda izah edilen ve mülki amirlerce sokağa çıkma yasağı kararı alınmasına giden süreçte ülkenin doğu ve güneydoğusunda yer alan bazı il ve ilçelerde eğitim ve öğretime ara verilmesinin eğitim hakkını ihlal ettiği iddiası hakkındadır.

40. Bilindiği üzere, Anayasamıza göre devletin temel amaç ve görevi (md.5), demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır. Kişinin maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartlardan biri de kuşkusuz eğitim ve öğrenim hakkının herkese sağlanması ve bu hakkın kullanımını sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engellerin kaldırılmasıdır.

41. “Eğitim ve öğrenim” hem bir hak hem de ödev olarak Anayasanın 42 nci maddesinde düzenlenmiş olup, maddede kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmayacağı; öğretim hakkının kapsamının kanunla tespit edileceği ve düzenleneceği; eğitim ve öğretim

kurumlarında yürütülen faaliyetlerin her ne suretle olursa olsun engellenemeyeceği kurala bağlanmıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 112 nci maddesinde eğitim ve öğretim faaliyetinin engellenmesi suç olarak düzenlenmiştir. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2 nci maddesinin birinci cümlesinde de** benzer bir ifadeyle hiç kimsenin eğitim hakkından yoksun bırakılamayacağı hüküm altına alınmıştır.

42. Kamu hizmeti niteliği taşıyan “eğitim”, diğer kamu hizmetlerinden farklı olarak Anayasa ve Sözleşme uyarınca doğrudan güvence altına alınmış bir haktır. Eğitim, çok özel bir kamu hizmeti olarak sadece doğrudan faydaları olan bir hizmet değil, geniş sosyal fonksiyonları da olan bir hizmet olarak, demokratik bir toplumda insan haklarının sağlanması ve devamı için vazgeçilmez bir niteliğe sahiptir⁶. **Anayasanın 42 nci maddesinde yer alan eğitim ve öğrenim hakkı, bir yandan kamu otoritelerine bireyin eğitim ve öğrenim almasını engellememe negatif ödevini yüklerken, diğer yandan, koşulları sağlayan herkesin eğitim ve öğretime etkin bir şekilde katılabilmesini sağlama sorumluluğunu da yüklemektedir⁷.** Benzer düzenlemeyi içeren AİHS'nin eğitim hakkını düzenleyen 1 No'lu Protokolünün 2 nci maddesi iki cümleden oluşmaktadır (bkz. p.23.3). AİHM içtihatları incelendiğinde, bu cümlelerden birincisinde temel kuralın, ikincisinde ise tamamlayıcı kuralın düzenlendiğinin belirtildiği görülmektedir⁸. Birinci cümledeki temel kural ise “*eğitim hakkından yoksun bırakılmayı*” içermekte olup, somut olaydaki şikâyetin niteliği bu temel kural açısından başvuruların incelenmesini gerektirmektedir.

43. Eğitim hakkının sınırlandırılmasına ilişkin olarak Anayasanın 42 nci maddesi incelendiğinde, eğitim hakkının sınırlandırılmasına ilişkin bir düzenleme yapılmadığı, ancak “öğrenim hakkının kapsamının” kanunla tespit edileceği ve düzenleneceği hüküm altına alındığından, bu alanda yasama organına bir takdir yetkisi tanındığı görülmektedir. Bu durumda devletin takdir alanının sınırsız olduğu söylenemez nitekim, “Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması”na ilişkin Anayasanın 13 üncü maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlandırabileceği ve bu sınırlamaların Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağı hükmüne yer verilmiştir. **Sözleşmeye Ek 1 No'lu Protokolün 2 nci maddesi incelendiğinde ise, sadece hakkın düzenlendiği ancak Sözleşmenin 8 ila 11 inci maddelerinde yer verildiği üzere bu hakkın sınırlandırılabilmesi belirtilen meşru durumlara; ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve ayrıca sınırlandırmanın sınırını belirleyen hükümlere: yasayla öngörülmeye ve demokratik bir toplumda gerekli olma, yer verilmediği görülmektedir.** Bununla birlikte bu hakkın “*mutlak ve sınırlanamaz*” nitelikte bir hak olduğunu söylemek mümkün değildir, nitekim AİHM de bu hakkın önemine rağmen mutlak olmadığını ve bazı sınırlamalara tabi olabileceğini kabul etmiştir⁹.

44. Bu doğrultuda, AİHM'nin ve AYM'nin eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda, Devletin eğitim hakkı konusunda negatif yükümlülükleri kapsamında getirilen sınırlamaların, söz konusu hakkın özünü zedeleyecek ve etkililiğinden yoksun bırakacak düzeyde olmaması; kanunla yapılması; meşru bir amacın bulunması ve bu meşru amaçla kullanılan araç arasında belli bir makul dengenin gözetilmesi gerektiğine, vurgu yaptıkları görülmektedir. Bununla birlikte devletlerin, Sözleşmeye Ek 1 No'lu Protokolün 2 nci maddesi bakımından sınırlı bir “*meşru amaçlar*” listesiyle bağlı olmadıkları ve takdir alanlarının geniş olduğu da kabul edilmektedir¹⁰. Bir başka anlatımla, eğitim hakkının özüne dokunan ve etkinliğini ortadan kaldıran kısıtlamalardan korunmak için bu kısıtlamaların öngörülebilir olması ve meşru amaç çerçevesinde ölçülü olarak yapılması gereklidir¹¹.

45. Yukarıda anlatılanlar ışığında şikâyete konu somut olayda öncelikle, eğitim hakkının kullanımına veya haktan yararlanılmasına kamu gücünün işlemi, eylemi veya ihmali nedeniyle bir müdahalenin

olup olmadığı incelenecek, sonrasında ise AYM ve AİHM içtihatları dikkate alınarak Anayasanın 13 üncü maddesi çerçevesinde ihlal iddiası değerlendirilecektir.

46. Bilindiği üzere, Temmuz 2015 tarihinden itibaren bölücü terör örgütü PKK'nın eylemlerinde belirgin bir artış meydana gelmiş, örgüt mensuplarınca halkın sağlık, eğitim gibi en temel kamu hizmetlerini dahi almasını engellemeye yönelik olarak eğitim ve öğretim kurumları ile sağlık kurumlarına ve sağlık personeline yönelik silahlı saldırılar gerçekleştirilmiş, bu süreçte, terör örgütü mensuplarının etkisiz hale getirilmesi, halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması ve bozulan kamu düzeni ve güvenliğinin yeniden tesisi gerekçeleriyle mülki amirler tarafından Ağustos 2015 tarihinden itibaren belirli aralıklarla geçici olarak sokağa çıkma yasakları ilan edilmiştir. **Sokağa çıkma yasağı ilan edilen il ve ilçelerde eğitim ve öğretime ara verilmesi bu yasağın doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olup, uygulamanın bölgede yaşayan çocukların eğitim ve öğrenim hakkına yönelik bir müdahale oluşturduğunda herhangi bir kuşku bulunmamaktadır.**

47. Bu noktada müdahalenin Anayasanın 42 nci maddesine aykırı olup olmadığı tespitinde, AİHM içtihatlarında belirtildiği üzere ve Anayasanın 13 üncü maddesi çerçevesinde, hukuki dayanağının ve meşru bir amacının olup olmadığı, demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı ve ölçülülük ilkesi açısından bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

48. Eğitim ve öğretime ara verilmesi uygulamasının “kanunilik” ölçütü açısından incelenmesi:

48.1. Anayasanın 13 üncü maddesine göre, temel hak ve hürriyetler ancak kanunla sınırlanabilir. Yürütme organı ancak bir kanuna dayanmak şartıyla temel hak ve özgürlükler alanında düzenleme yapabilir. Düzenleyici işlemlerle yasa tarafından öngörülmemiş bir sınırlandırma yapılamaz¹².

48.2. Bu kapsamda bir inceleme yapıldığında, “eğitim ve öğretime ara verilmesi” uygulamasına 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 42 nci maddesinde yer verildiği görülmektedir. Söz konusu maddede, ilköğretim kurumlarının açılma, kapanma ve öğretime ara verme zamanlarının Milli Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Kanun ile öğretime ara verilebileceği hususu kabul edilmiş, öğretime ara verilmesi koşullarının belirlenmesi ise Yönetmeliğe bırakılmıştır. Bu bağlamda, bahse konu Kanuna dayanılarak çıkarılan Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinin “Olağanüstü hâller” başlıklı 7 nci maddesi ile Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin “Çalışma takvimi” başlıklı 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında benzer ifadelerle; “Eğitim ve öğretimi aksatacak nitelikte olağanüstü durum ... gibi nedenlerle ... mahallî mülkî idare amirinin onayladığı durumlarda okullarda öğretime ara verileceği” hüküm altına alınmıştır. Her iki Yönetmeliğin devamındaki maddelerde ise, öğretime ara verilmesi dolayısıyla öğrencilerin derslerinde eksik kalan konularda yetiştirilmesi için alınacak önlemler belirtilmiştir.

48.3. “Eğitim ve öğretime ara verilmesi” uygulaması aynı zamanda sokağa çıkma yasaklarının doğal ve kaçınılmaz bir sonucu olup, bu husus ise 10/6/1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11 inci maddesinin (C) bendi ile 32 nci maddesinin (Ç) bendinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeler incelendiğinde, yasa koyucunun, mülki amirlerin görev yaptıkları mahallerde kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması için “gerekten karar ve tedbirleri” alabileceğini düzenlediği; bu karar ve tedbirlerin ne olabileceğini tek tek sayma, belirleme yoluna gitmeyerek idareye somut olayların koşullarına uygun olarak hareket etme konusunda bir takdir yetkisi tanıdığı, bu bağlamda “sokağa çıkma yasağı kararlarının” da idarenin takdir yetkisi içinde alabileceği “gerekten karar ve tedbirler” arasında yer aldığı tespit edilmiştir (bkz. p. 38 ve alt paragraflar).

48.4. Yukarıdaki iki paragraf birlikte ele alınıp değerlendirildiğinde, gerek 222 sayılı Kanun ve bu Kanuna uygun olarak kabul edilen Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ile Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin ilgili hükümlerinin “*öngörülebilir*” ve “*erişilebilir*” şekilde öğretime hangi koşullarda ara verilebileceğini düzenliyor olması, gerekse de 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun ilgili hükümleri uyarınca mülki amirler tarafından alınan sokağa çıkma yasağı kararlarının “*doğal ve kaçınılmaz*” bir sonucu olarak eğitim ve öğretime ara verileceği hususunun “*öngörülebilir ve herkesçe bilinen bir gerçek olması*” karşısında, eğitim ve öğretim hakkına yapılan müdahalede hukuka ve kanuna aykırılığın tespit edilemediği, ayrıca yapılan müdahalenin kanuni dayanaktan yoksun olduğunu söylemenin mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır.

49. Eğitim ve öğretime ara verilmesi uygulamasının “meşruluk” ölçütü açısından incelenmesi:

49.1. Eğitim hakkının kısıtlanmasında gerek Anayasada gerekse de Sözleşmede sınırlı sayıda belirtilmiş bir meşru amaçlar listesi bulunmadığından, eğitim hakkının kısıtlanması sonucunu doğuracak düzenlemelerde ve uygulamalarda, Anayasanın 13 üncü maddesinde açıklanan genel ilkeler çerçevesinde meşru amaçların ne olabileceği hususunda devletin geniş bir takdir alanı bulunmaktadır¹³.

49.2. **Meşruluk ölçütü açısından somut olayın değerlendirilmesinde bölgenin içinde bulunduğu duruma ve koşullara yeniden dikkat çekmekte yarar görülmektedir:** Temmuz 2015 itibarıyla terör örgütü mensuplarının eylemlerinde belirgin bir artış meydana gelmiş, örgüt mensuplarınca bireylerin yaşam hakkı hiçe sayılarak okullara, ambulanslara, karakollara, ibadet yerlerine, kamu binalarına saldırı düzenlenmiş, mayınlama ve tuzaklama sonucunda başta güvenlik kuvvetleri olmak üzere çok sayıda kişi yaşamını yitirmiş, vatandaşların can ve mal güvenliği yakın bir tehlike ve tehdit ile karşı karşıya kalmış, başta sağlık, eğitim-öğretim olmak üzere temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı bilakis örgüt mensuplarının eylemleri nedeniyle engellenmiştir. Bu doğrultuda, terör örgütü mensuplarının yakalanması, terör olayları nedeniyle halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması, sokak aralarındaki barikatların kaldırılması, hendeklerin kapatılması ve kurulan bombalı düzeneklerin imhası çalışmaları esnasında sivil vatandaşların can ve mal güvenliğinin temin edilmesi; bozulan kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması için 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun ilgili hükümleri uyarınca mülki amirler tarafından geçici olarak sokağa çıkma yasağı kararları alınmıştır.

49.3. İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin tüm uluslararası sözleşmelerde “yaşam hakkı” ilk olarak güvence altına alınan bir hak olup, bu hakkın korunmadığı durumda diğer tüm haklar anlamını yitirecektir. Bu hakkın temel olma niteliği hakkın “*geri alınamaz*” olmasından kaynaklanmaktadır. Sözleşmenin yaşam hakkını düzenleyen ikinci maddesi iki temel öğeyi içermektedir: Yaşam hakkının “kanun tarafından” korunması ve istisnaları tek tek sayılmak suretiyle “yaşamdan mahrum bırakma yasağı”. AİHM de, yaşam hakkının ihlali iddiasıyla açılan davalarda, devletin yalnızca kasıtlı ve hukuka aykırı şekilde yaşama son vermektan kaçınmanın yanı sıra (negatif yükümlülük), aynı zamanda, kendi yetki alanına giren bireylerin yaşamlarını güvence altına almak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğuna (pozitif yükümlülük) vurgu yapmıştır.

49.4. Bir başka anlatımla **AİHS’nin 2 nci maddesi kapsamında Devlet, ilk olarak, maddede sayılan istisnai durumlar haricinde bir kimsenin yaşamının ortadan kaldırılamaması negatif yükümlülüğü altındadır. İkinci olarak bu yükümlülük, başka birinin suç niteliğindeki eylemleri nedeniyle yaşamı risk altında olan bir bireyi korumak için önleyici operasyonel tedbirler alma şeklinde pozitif bir edimi de içermektedir; hatta bir bireyin yaşamına karşı üçüncü kişinin suç fiillerinden kaynaklanan gerçek ve yakın bir tehlikenin varlığının o anda yetkililer tarafından**

bilinmesi durumunda ya da bilinmesi gerektiği durumda bu riski bertaraf etmek üzere gerekli tedbirlerin alınmaması yaşam hakkının ihlali olarak kabul edilmektedir¹⁴. Bu bağlamda da, uluslararası insan hakları hukuku çerçevesinde terörle mücadele devletlerin en temel görevi olup, devletler yetki alanları dâhilinde bulunan herkesin temel haklarını, özellikle de yaşama hakkını terör eylemlerine karşı korumaya yönelik tedbir almakla yükümlüdürler.

49.5. Yukarıdan bu yana anlatılanlar ışığında, eğitim ve öğretime ara verilmesi uygulamasının, bölgenin içinde bulunduğu koşullar sebebiyle alınan sokağa çıkma yasağı kararlarının zorunlu ve kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıktığı; bu kararların hukuka uygun olduğu (bkz.p.38.3); idarenin takdir alanı içinde kaldığı; idarenin bu takdir hakkını kamu yararı ve hizmetin gereklerine aykırı kullandığına dair herhangi bir bilgi, belge, bulgu veya delile rastlanmadığı tespit edildiğinden, eğitim ve öğretime ara verilmesinin, bireyin öncelikli korunması gereken yaşam hakkının güvence altına alınması için özgürlükler ve güvenlik dengesinde gerekli olduğunun ve sonuç olarak “meşru bir amaç” çerçevesinde yapıldığının kabulü gerekmektedir.

50. Eğitim ve öğretime ara verilmesi uygulamasının "demokratik toplum düzeninde gerekli olma" ve "ölçülülük" açısından incelenmesi: –

50.1. Demokrasiler, temel hak ve özgürlüklerin en geniş ölçüde sağlanıp güvence altına alındığı rejimler olup, temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunup tümüyle kullanılamaz hâle getiren sınırlamalar, demokratik toplum düzeni gerekleriyle uyum içinde sayılamaz¹⁵. “Demokratik toplum düzeninin gerekleri” kıstası, AİHS’nin 9/2, 10/2 ve 11/2 maddelerinde ve BM nezdinde hazırlanan Medeni ve Sosyal Haklar Sözleşmesinde de kullanılmakta olup; bu kavram AİHS kurumları tarafından içtihat yoluyla belirlenmiştir. Başta Handyside¹⁶ kararı olmak üzere birçok kararda, demokratik toplumu belirleyen temel unsurlar arasında “çoğulculuk”, “hoşgörü” ve “geniş fikirlilik” kavramları sayılmıştır¹⁷. **Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi¹⁸, “demokratik toplum düzeninin gerekleri kavramı, öncelikle ilgili hak yönünden getirilen sınırlamaların zorunlu ya da istisnai tedbir niteliğinde olmalarını, başvurulabilecek en son çare ya da alınabilecek en son önlem olarak kendilerini göstermelerini gerektirmektedir.”** demek suretiyle, sınırlamanın ancak zorlayıcı bir toplumsal ihtiyacın karşılanması amacıyla yönelik ve ölçülü olması durumunda demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olacağını kabul etmiştir.

50.2. Hak ve özgürlüklere yapılacak her türlü sınırlamada gözetilecek güvencelerden biri de “ölçülülük ilkesi”dir. Doktrinde ölçülülük ilkesine uyulabilmesi için, yapılan sınırlamada “elverişlilik”, “gereklilik” ve “oranlılık” bulunması gerektiği dile getirilmektedir. Elverişlilik, başvuru aracının hedeflenen amacı gerçekleştirmeye uygun olmasını; gereklilik, başvuru aracının sınırlama amacı açısından zorunlu olmasını; oranlılık, başvuru aracının hedeflenen amaca ulaşmada ölçüsüz bir oran içinde bulunmamasını ifade etmektedir¹⁹. **Dolayısıyla ölçülülük ilkesi somut olayda, sokağa çıkma yasakları boyunca kişilerin eğitim ve öğrenimlerine ara verilerek bu haktan mahrum bırakılmaları suretiyle elde edilmek istenen kamu yararı ile temel haktan mahrum bırakılan bireyin hakları arasında adil bir denge kurulmasını gerektirmektedir.**

50.3. Somut olay yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde irdelendiğinde, silahlı çatışmaların yaşandığı, terör örgütü mensubu özel eğitim almış keskin nişancıların, bombalı tuzakların, barikatların, hendeklerin bulunduğu bir bölgede, bölgeyi bu unsurlardan temizlemek ve halkın can ve mal güvenliği başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerini korumak için mülki amirlerce alınan sokağa çıkma yasağı kararları ve güvenlik kuvvetleri tarafından yürütülen operasyonlar sebebiyle eğitim ve öğretime ara verilmesi uygulamasının, özgürlük ve güvenlik dengesinde gerekli olduğu, demokratik bir toplumda başvurulabilecek en son çare ya da alınabilecek en son önlem olarak kendini gösterdiği, ancak bu şekilde bireylerin yaşam hakkının korunabileceği dolayısıyla kamu yararı, kamu güvenliği ve düzeni lehine, bireysel hak ve

özgürlüklerden yararlanma noktasında dengenin orantısız bir şekilde birey aleyhine bozulmadığı tespit edilmiştir.

50.4. Bununla birlikte, bölgede yaşayan öğrenciler eğitim hakkından sokağa çıkma yasakları süresince mahrum bırakılmış iseler de, bu sürenin başvuru konusu somut olayın koşullarında makul olduğu; eğitim ve öğretime ara verilmesi uygulamasının yasal dayanağı olan 222 sayılı Kanuna uygun olarak kabul edilen Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ile Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde öğretime ara verilmesi dolayısıyla öğrencilerin derslerinde eksik kalan konularda yetiştirilmesi için telafi programlarının nasıl uygulanacağına ilişkin tedbirlerin ayrıntılı bir şekilde belirlendiği; idarenin somut bilgi, verilere dayanarak telafi eğitimlerini gerçekleştirdiğini hiçbir şüpheye yer veremeyecek şekilde belgelendirdiği, telafi programları kapsamında ayrıca psiko-sosyal destek amaçlı rehberlik faaliyetleri, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler, akrandan akrana sosyal uyum eğitimleri, bilinçlendirme eğitimleri, boş zaman değerlendirme, dinlenme, eğlence etkinlikleri düzenlendiği ve ailelerin de bu sürece dâhil edildiği gözetildiğinde, idarenin eğitim hakkının kısıtlanması sonucunu doğuran müdahalesinin makul, kabul edilebilir ve orantılı bir tedbir olduğu sonucuna varılmıştır.

51. Yukarıdan beri anlatılan hususlar, şikâyet başvuruçularının iddiaları, idarenin konu ile ilgili açıklamaları, ilgili mevzuat, yargı kararları ve tüm dosya kapsamı birlikte değerlendirildiğinde, Devletin eğitim hakkı konusunda negatif yükümlülüğü kapsamında getirdiği eğitim ve öğretime ara verilmesi yönündeki sınırlamanın hukuka aykırı olmadığı tespit edildiğinden şikâyetlerin **REDDİ gerekmiştir.**

52. Şikâyetçilerin eğitim-öğretim dönemi devam ederken öğretmenlerin toplu bir şekilde hizmet içi eğitime çağırılması nedeniyle eğitim hakkının ihlal edildiği iddialarıyla ilgili olarak ise, Sendikası tarafından başta sokağa çıkma yasağı ilan edilen tüm yerleşim yerleri olmak üzere Şırnak'ın Cizre ve Silopi ilçelerinde görev yapan öğretmenlerin tamamının 14/12/2015 tarihinden itibaren hizmet içi eğitime alınmalarına ve hizmet içi eğitimi memleketlerinde alabileceklerine ilişkin **13/12/2015 tarihli hizmet içi eğitim kararının**, eğitim ve öğretime süresiz bir şekilde ara verilmesi sonucunu doğurduğu ve ilk ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin eğitim hakkını engellediği gerekçeleriyle **iptali ve yürütmesinin durdurulması istemiyle dava açıldığı anlaşıldığından**, 14/6/2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun "Başvuru ve usulü" başlıklı 17 nci maddesinin üçüncü fıkrasının (b) bendi ve 28/3/2013 tarihli ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5 inci maddesinin birinci fıkrası, 19 uncu maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi ve 20 nci maddesinin birinci fıkrası hükümleri uyarınca **yargı organlarında görülmekte olan uyuşmazlıklara ilişkin başvurular hakkında "İNCELENEMEZLİK" kararı vermek gerekmiştir.**

53. Ayrıca, şikâyetçiler, "Temmuz 2015'ten beri devam eden çatışmalarda çok sayıda çocuğun yaralandığı, hayatını kaybettiği, gözaltına alındığı, tutuklandığı ve hapis cezasıyla karşı karşıya kaldıkları" yönündeki genel nitelikteki iddialarını doğrulayıcı somut herhangi bir bilgi, belge ve delil sunmadıkları gibi, idarenin açıklamaları doğrultusunda ölüm, yaralanma gibi yaşam hakkı ihlallerinin adli (yargıya) makamlara intikal ettiği hususunun da kaçınılmaz olduğu gözetildiğinde, yukarıdaki paragrafta anılan ilgili mevzuatı gereğince bahse konu iddialara ilişkin başvurular hakkında "İNCELENEMEZLİK" kararı vermek gerekmiştir.

E. İnsan Hakları Yönünden Değerlendirme

54. "Eğitim ve öğrenim hakkı" ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınmış evrensel bir haktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2 nci maddesinin birinci cümlesinde, "Hiç kimse, eğitim hakkından yoksun bırakılamaz" denilmiştir.

“Belçika’da Eğitim Dili” davası²⁰, bu cümleyi açıklamaya yönelik ilk örnek olup, kararda; “Protokol’ün 2. Maddesi’nin birinci cümlesi [...] öncelikle, belli bir zamanda mevcut olan eğitim kurumlarına erişim hakkını teminat altına alır, ancak bu erişim, eğitim hakkının ancak bir bölümünü oluşturmaktadır. “Eğitim hakkı”nın etkili olması için, diğer hususların yanı sıra, eğitimi alan bireyin aldığı eğitimden yarar sağlama, ya da bir başka deyişle, o ya da bu şekilde, her Devlet’te yürürlükte olan kurallar çerçevesinde, tamamladığı eğitimin resmi olarak tanınması imkânına da sahip olması gereklidir.” denilmiştir. **Bir başka anlatımla, eğitim hakkını reddetmeme yükümlülüğü altında olan Sözleşmeciler Devletler, yetki alanlarındaki herkese “belli bir zamanda mevcut olan eğitim kurumlarına erişim hakkını” ve “tamamladığı eğitim çalışmalarının resmi olarak tanınması yoluyla” “alınan eğitimden yarar elde etme imkânını” vermelidirler²¹.**

55. AİHM’ne göre eğitim hakkının kapsamına devlet okullarının yanı sıra özel eğitim kurumları da dâhildir, ayrıca bu hak eğitimin ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim seviyelerinin tümü bakımından uygulanmaktadır. Eğitimin seviyeleri arasında bir öncelik sıralaması yapıldığında ise Mahkemenin çocukların eğitimine büyüklerden daha fazla önem verdiği görülmekte ve çocukların gelişimi için temel öneme sahip olan ilköğretim seviyesindeki öğretime erişimin hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde güvence altına alındığı Mahkemece kabul edilmektedir²². Nitekim bu kabulün doğal bir sonucu olarak Mahkeme, Devletin eğitim hakkı alanında sahip olduğu takdir alanının, eğitim kurumunun seviyesi yükseldikçe arttığını; buna karşılık bu eğitimin birey ve toplum bakımından önemine bağlı olarak azaldığını kabul etmektedir²³.

56. Anayasa Mahkemesi’nin ve AİHM’nin Protokol’ün 2 nci maddesinde güvence altına alınan eğitim hakkının kullanımına ve bu haktan yararlanılmasına getirilen sınırlamaları incelediği örneklere aşağıda yer verilmiştir.

57. Ali/Birleşik Krallık Davası, Başvuru No: 40385/06, 11/1/2011²⁴

Dava, bir okulda çöp kutusunda çıkan yangının kasıtlı olarak başlatıldığı yönünde uyanan şüphe üzerine, yangının başladığı sırada sınıfın civarında olan ortaokul öğrencisi 14 yaşındaki başvuran ile diğer iki öğrencinin polis soruşturması tamamlanmaya kadar okuldan uzaklaştırılmalarının eğitim hakkını ihlal ettiği iddiasına ilişkindir.

57.1. 8 Mart 2001’de gerçekleşen olay üzerine okul tarafından başvuranın ailesine öğrencinin 5 Nisan tarihine kadar okuldan uzaklaştırıldığı bildirilmiş, sonrasında bu tarih 15 Mayıs’a kadar uzatılmıştır. Bu süreçte okul tarafından başvurana çeşitli dersler için bireysel çalışma kâğıtları gönderilmiş ve 8-14 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştirilen sınavlara girebilmesi için okula girişine izin verilmiştir. 25 Mayıs’ta okul yönetimi tarafından öğrencilere gönderilen mektupta bir kez daha adli süreç tamamlanmaya kadar okula dönemeyecekleri bildirilmiştir. 1998 tarihli yasaya göre öğrencilerin bir dönem içinde en fazla 45 gün okuldan uzak kalabilecekleri öngörülmüş olup, somut olayda bu süre 6 Haziran tarihinde dolmuştur. 18 Haziran tarihinde Savcılık tarafından delil yetersizliğinden takipsizlik kararı verilmiş, bunun üzerine okul yönetimi başvuranın ailesini, çocuklarının okula yeniden entegrasyonunu sağlamak için 13 Temmuz 2001 tarihinde gerçekleştirilecek toplantı için okula davet etmiştir. Başvuranın ailesi toplantıya katılmazken, diğer iki çocuğun ailesi toplantıya katılmış ve akabinde çocuklar tekrar okula kabul edilmişlerdir. Başvuranın ailesinin toplantıya katılmaması üzerine aileye okul yönetimi tarafından başvuranın kaydının silineceği bildirilmiş ancak Ekimin ortasına kadar okula devam etmemesine karşın öğrencinin kaydı silinmemiştir. 6 Kasım’da başvuranın babası çocuğunun okula yeniden kabulü için okula başvuruda bulunmuş ancak başvuranın kaydı silinerek yerine başka bir öğrencinin kaydının yapıldığı ve öğrenci kontenjanlarının dolu olduğu bildirilerek talebi reddedilmiştir. Bunun üzerine 20 Ocak 2002 tarihinde başvuranın başka bir okula kaydı yapılmıştır.

57.2. Mahkeme yukarıda özetlenen olayları açıkladıktan sonra eğitim hakkının ihlali iddiasıyla yapılan başvurularda izlediği genel ilkeleri ortaya koymuştur, buna göre:

57.2.1. AİHS'ne Ek 1 No'lu Protokol'ün 2 nci maddesinin, *“belli bir zamanda mevcut olan eğitim kurumlarına erişim hakkını”* içerdiği, ancak eğitim hakkının etkili olması için *“kişilerin tamamladıkları eğitimin resmi olarak tanınması”* yoluyla *“eğitimden yarar elde etme imkânına”* da sahip olmaları gerektiği;

57.2.2. Eğitim kurumlarını düzenleyen kuralların toplumun ihtiyaç ve kaynakları ile eğitimin farklı düzeyleri için zamana ve mekâna göre değişebileceği;

57.2.3. Olanca önemine karşın eğitim hakkının mutlak olmadığı, *“doğası gereği devlet tarafından düzenlenmeyi gerektirmesi nedeniyle”* bazı sınırlamalara tabi olduğu;

57.2.4. Getirilen sınırlamaların söz konusu hakkın özüne zarar verecek ve etkililiğini ortadan kaldıracak ölçüde kullanımını engellemek için öncelikle sınırlamaların *“öngörülebilir olup olmadığı”* ve *“meşru bir amacı izleyip izlemediği”* hususunun tespitinin gerektiği, ayrıca Sözleşmenin 8 ila 11 inci maddelerinin aksine 1 No'lu Protokol'ün 2 nci maddesi bakımından sınırlı sayıda meşru sebeplerin sayıldığı bir liste bulunmadığından *“kullanılan araçlarla ulaşılması hedeflenen amaç arasında makul bir orantuluk ilişkisinin olup olmadığının”* denetlenmesi gerektiği;

57.2.5. Protokol'ün 2 nci maddesinin, okuldan ihraç ve uzaklaştırma da dâhil olmak üzere *“disiplin yaptırımlarını”*, okulun iç kurallarına uyum sağlanmasını temin etmek için gerekli olduğu müddetçe ilkesel olarak **dışlamadığı**, nitekim okulların kuruluş amaçlarından birinin de öğrencilerin zihinsel ve karakter gelişimlerini de desteklemek olduğu, belirtilmiştir.

57.3. Genel ilkelerin somut olaya uygulanması sonucunda Mahkeme aşağıdaki tespitleri yapmıştır:

57.3.1. Her ne kadar başvuran teknik olarak bir disiplin yaptırımı sonucu okul kurallarına uyum sağlamasını temin etmek için okuldan ihraç edilmediyse de, Mahkeme, bir öğrencinin okulda olan bir olaya ilişkin hakkında devam eden cezai soruşturma gibi *“elde olmayan/kaçınılmaz sebepler”* dolayısıyla *“geçici olarak”* okuldan uzaklaştırılmasının meşru olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatinde dir.

57.3.2. Mahkeme, mevcut davada başvuranın okuldan ihraç edilmesinin öngörülebilir olduğu kararına varmıştır: Başvuranın, 1998 tarihli yasada öngörülen süreden fazla okuldan uzaklaştırıldığı tespit edilmişse de, başvurana okuldan ilk uzaklaştırıldığı anda adli süreç tamamlanıncaya kadar okula dönemeyeceği söylendiğinden ve okulda bulunan öğrenciler ve görevlilerin olayın olası tanıkları oldukları gözetildiğinde, polis soruşturması devam ederken yasada öngörülen sürenin bitiminde başvuranın okula dönmesini beklemesinin gerçekçi olmayacağı değerlendirilmiştir.

57.3.3. Başvuranın okuldan ihracı sonucunda eğitim hakkından mahrum kalıp kalmadığının tespitinde Mahkeme, ihraç ile önlemin gerekçesi arasında adil bir denge olup olmadığını denetlemektedir. Bu bağlamda Mahkeme, (1) *ihracı itiraz etmek ve keyfiligi önlemek için usuli güvencelerin mevcut olup olmadığını;* (2) *ihracın süresini;* (3) *başvuranın okula yeniden entegrasyonunu sağlamak için başvuran ve ailesi tarafından gösterilen işbirliğinin kapsamını;* (4) *ihracın etkilerini minimum düzeye indirmek için okul yöneticileri tarafından gösterilen çabayı ve özellikle* (5) *ihraç süresince okul tarafından sağlanan alternatif eğitimin yeterliliğini ve üçüncü kişilerin haklarıyla ne derece bağlantılı olduğunu, göz önünde bulundurmıştır.*

57.4. Somut olaya ilişkin yukarıdaki kriterleri göz önünde bulundurarak yaptığı değerlendirmesinde Mahkeme;

57.4.1. Başvuranın cezai soruşturma tamamlanincaya kadar okuldan uzaklaştırıldığını; adli sürecin sonlandırılmasını müteakip başvuranın okula yeniden entegrasyonu için ailesine çağrı yapıldığını; bu çağrıya olumlu yanıt verilmediği gibi ailenin Ekim ortasına kadar okulla hiçbir şekilde iletişime geçmediğini vurgulayarak, öğrencinin okula yeniden entegrasyonunun yapılmamasının okulun değil öğrenci veya ailesinin hatası olarak kabul edilmesi gerektiğini;

57.4.2. Başvuranın okuldan ihracı süresince, alternatif eğitim olanaklarının sunulduğunu, ancak başvuranın bundan istifade etmeyi seçmediğini;

57.4.3. Başvuran, adli süreç tamamlanincaya kadar geçici bir süreyle okuldan uzaklaştırıldığı için alternatif eğitimin tüm müfredatı içerecek şekilde kapsamlı olmasının beklenemeyeceğini, kaldı ki, Sözleşmeye Ek 1 No'lu Protokol'ün 2 nci maddesinin devletlere böyle bir sorumluluk da yüklediğini;

57.4.4. Ancak zorunlu eğitim çağındaki bir çocuğun okuldan sürekli olarak ihraç edilmesi ve ulusal müfredat doğrultusunda eğitim veren başka bir okulda tam zamanlı eğitim alamaması halinde Mahkemenin farklı bir sonuca varabileceğini;

belirtmiş ve **başvuranın okuldan ihracının eğitim hakkından mahrum bırakma sonucunu doğurmadığı ve izlenen meşru amaçla ölçülü bir önlem olduğu sonucuna varmıştır.**

58. Anayasa Mahkemesi'nin 2013/583 numaralı başvuruya ilişkin 10/12/2014 tarihli kararı

58.1. Terör suçundan hükümlü olarak F Tipi Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumunda bulunan başvuruçular, uzaktan eğitim ile yükseköğrenimlerine başlamışlar ve cezaevi idaresi de Bakanlığın genelgesi uyarınca başvuruçuların eğitim faaliyetlerine katılabilmeleri için uygun bir bilgisayar odası temin etmiştir. 2011/2012 eğitim-öğretim döneminde başvuruçular kendilerine tanınan imkânlar çerçevesinde eğitim faaliyetlerine devam etmişlerdir. Ancak 2012/2013 eğitim-öğretim yılında çıkar amaçlı suç örgütüne üye olmak suçundan hükümlü bir kişinin de uzaktan eğitime başlaması nedeniyle güvenlik gerekçesiyle bilgisayar odasının kullanımında yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuş ve başvuruçuların bu sınıftan yararlanmaları haftada yirmibir saatten onbeş saate indirilmiştir. Başvuruçular, bu sürenin eğitim ve öğretim faaliyetleri için yeterli olmadığını belirterek eğitim ve öğretim haklarının ihlal edildiğini ve bu konudaki şikâyetlerinin infaz hâkimliği tarafından adil yargılanma temelinde değerlendirilmediğini iddia etmişlerdir.

58.2. Anayasa Mahkemesi bahse konu kararda önce devletin eğitim hakkı kapsamında sahip olduğu pozitif yükümlülükler açısından somut olayda dikkate alacağı genel ilkeleri ortaya koymuştur. Bu bağlamda Mahkeme; eğitimin toplum için taşıdığı öneme karşın, **“eğitim hakkının mutlak ve sınırsız olmadığını”**; bu nedenle, **“devletlerin bu konuda yapacakları düzenleme ve uygulamalarda belli bir takdir alanına sahip olduklarını”**; cezaevinde tutulmanın doğal ve kaçınılmaz sonucu olarak suçun önlenmesi ve disiplinin sağlanması gibi cezaevinde güvenliğin sağlanmasına yönelik **“kabul edilebilir makul gerekliliklerin olması durumunda temel hak ve hürriyetlerin sınırlanabileceğini”**; ancak bu durumda dahi mahkûmların haklarına yönelik yapılacak sınırlandırmaların temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin olarak Anayasa'nın 13 üncü maddesinde belirtilen **“kanunla”**, **“meşru bir amaçla”** ve **“demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak ölçülü”** olma şartlarını taşıması gerektiğini vurgulamıştır.

58.3. Yukarıda sayılan kriterler temelinde Mahkeme aşağıda alıntılanan tespitlere yer vermiştir.

“77. Cezaevi idaresinin, başvuruculara tanınan eğitim hakkına müdahale edip etmediğinin ortaya konulması gereklidir. Cezaevi idare ve gözlem kurulu 2011/2012 eğitim-öğretim yılında başvuruculara bilgisayar odasını 21 saat kullanma imkânı tanımıştır. 2012-2013 eğitim-öğretim yılında ise çıkar amaçlı suç örgütüne üye olmaktan hükümlü başka bir mahkûmun da uzaktan eğitime başlaması üzerine güvenlik sebebiyle terör suçluları açısından bilgisayar kullanım saatleri kısıtlanarak haftada 15 saate indirilmiştir. [...] Dolayısıyla başvurucuların, bilgisayar odasını kullanma süresi kısıtlanarak eğitim hakkına müdahale edilmiştir.

78. Eğitim hakkına ilişkin her türlü kısıtlamaların öngörülebilir olması ve meşru amaç çerçevesinde orantılı olarak yapılması gerekir. Anayasa'nın 42. maddesi cezaevlerinde eğitim olanaklarının sunulmasına dair pozitif bir yükümlülük öngörmemiştir. Buna rağmen cezaevi tarafından eğitim imkânlarının sağlanması durumunda, eğitim hakkının keyfi ve makul olmayan bir şekilde sınırlandırılmasının da kabul edildiği söylenemez.

79. 5275 sayılı Kanun ve İnfaz Tüzüğü uyarınca (§§ 17-18) tehlikeli veya örgüt suçundan ceza almış mahkûmlar için eğitim ve öğrenim faaliyetlerine katılımın sınırlandırılabilirliği kabul edilmiştir. Dolayısıyla cezaevi idare ve gözlem kurulunun uzaktan eğitim sınıfının kullanım saatlerini kısıtlaması öngörülebilir bir durumdur. [...]

80. Eğitim hakkının kısıtlanmasında Anayasa ve Sözleşme'de sınırlı sayıda belirtilmiş meşru amaçlar listesi bulunmamaktadır. Bu nedenle özellikle mahkûmlar açısından eğitim hakkında yapılacak düzenlemelerde Anayasa'nın 13. maddesinde düzenlenen genel ilkeler çerçevesinde meşru amaçların ne olabileceği hususunda devletin geniş bir takdir alanı bulunmaktadır. Bu nedenle cezaevi idare ve gözlem kurulunun cezaevinin güvenliğini sağlamak amacıyla uzaktan eğitim sınıfının kullanımını sınırlamasının meşru bir amaç çerçevesinde yapıldığı kabul edilmelidir.

81. Eğitim hakkının kısıtlanmasına dair meşru amaç ve sınırlama arasındaki dengenin sağlanması, hakkın korunması için elzemedir. Bu dengeyi sağlarken meşru amaç çerçevesinde elde edilmek istenen beklentiler ile hakkın sınırlandırılmasında kullanılan araçlar arasındaki orantılılık değerlendirilmelidir. Anılan orantılılık incelemesinde dikkat edilmesi gereken bir husus da meşru amaç çerçevesindeki beklentilerin makul ve kabul edilebilir olup olmadığıdır.

82. [...] terör veya çıkar amaçlı suç örgütüne üye olmak suçlarından ceza almış ve tehlikeli hükümlülerin bulunduğu F Tipi cezaevlerinde güvenliğin ve disiplinin sağlanması sadece idare için değil mahkûmların güvenliği için de önemlidir. Bu nedenle belirli suçlardan hüküm giymiş veya disiplin açısından tehlikeli olan mahkûmların bir arada bazı faaliyetlere katılmasının engellenmesi kabul edilebilir bir durumdur.

83. [...] Cezaevinde disiplinin ve güvenliğin sağlanması için böyle bir sınıflandırma yapılması idarenin takdir alanı içinde olup, makul ve kabul edilebilir bir tedbirdir. Diğer taraftan cezaevi idaresi bu tedbir kapsamında bilgisayar odasının kullanılmasına dair yeni bir planlama yaparken başvurucuların uzaktan eğitim sınıfını kullanmasını tamamen engellemektedir. Aksine cezaevinin imkânları çerçevesinde bir kısıtlamaya gitmektedir.

85 [...] Ayrıca başvurucular, uzaktan eğitim ile katıldıkları programlardan mezun olmaları için belirli bir süre sınırlaması olduğuna veya eğitimin uzaması durumunda karşılaşılabilecekleri sıkıntılara dair bir iddia da ileri sürmemişlerdir. Başvurucuların daha iyi eğitim almak için daha uzun süre bilgisayar üzerinden dersleri takip etmeyi istediklerinin kabulü halinde de anılan kısıtlamanın eğitim hakkını engellediği sonucunu ulaşılamaz. Aksi takdirde cezaevi idaresinin sunduğu eğitim faaliyetinin kalitesinden ve etkinliğinden de sorumlu olması gibi bir durum ortaya çıkar ki Anayasa'nın 42. maddesinin yüklediği bir sorumluluğu cezaevi idaresine yüklemek gibi bir durumla karşı karşıya kalınır.

86. [...] Ayrıca idare ve gözlem kurulunun 2011-2012 eğitim öğretim yılında başvurucuları uzaktan eğitim sınıfından tam zamanlı olarak faydalandırması, idarenin başvurucuların eğitim faaliyetine katılmaları için teşvik edici olduğunun bir göstergesidir. 2012-2013 eğitim-öğretim yılı için ise güvenlik gibi cezaevleri açısından vazgeçilmez bir amaç çerçevesinde uzaktan eğitim sınıfının kullanımının kısıtlanması, eğitim hakkına ölçülü ve makul bir müdahale olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla cezaevinde tutulan başvurucuların, daha az ders alarak eğitimlerini uzatmaları durumunda karşılaşılabilecek sorunlara dair somut, makul ve kabul edilebilir bir iddia da ileri sürmedikleri anlaşıldığından eğitim faaliyetinin, imkânlar çerçevesinde saat kısıtlaması yapılarak devamının sağlandığı gözetilerek, cezaevinde güvenlik ve disiplinin sağlanması amacıyla uzaktan eğitim sınıfı kullanımını kısıtlamasının ölçülü olduğu değerlendirilmektedir.”

Açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın 42 nci maddesinde güvence altına alınan eğitim ve öğrenim hakkının ihlal edilmediğine karar verilmiştir.

59. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yukarıda bahse konu kararları somut olayımıza uygulandığında, bölgede devam eden “*terör olayları*” gibi “*elde olmayan, zorlayıcı sebepler*” dolayısıyla öğrencilerin okuldan “*geçici olarak*” uzak kalmasının “*meşru*” kabul edilmesi gerektiği; nitekim gerek 222 Sayılı Kanun ve bu Kanuna uygun olarak kabul edilen İlköğretim ve Ortaöğretim Yönetmelikleri gerekse de sokağa çıkma yasaklarının hukuki dayanağı olan 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun ilgili hükümleri sebebiyle bölgede kamu düzeni ve güvenliği sağlanıncaya kadar öğrencilerin okuldan uzak kalabileceklerinin “*öngörülebilir*” olduğu, kaldı ki sokağa çıkma yasakları devam ederken ve okullar terör örgütü mensuplarınca hedef alınırken öğrencilerin ve velilerinin okula yeniden dönmeleri yönündeki beklentilerinin “*gerçekçi, makul ve kabul edilebilir*” olmayacağı; ilgili mevzuatı incelendiğinde “*öğrencilerin okula “yeniden entegrasyonunu” sağlamak için “telafi eğitimlerinin” öngörülerek “usuli güvencenin” de sağlandığı; idarenin sunduğu bilgi ve belgelerden telafi eğitimlerinin kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar dâhilinde uygulandığının anlaşıldığı, üstelik bu eğitimlerin “sosyal, kültürel, sportif vb. faaliyetlerle zenginleştirildiği”;* öğrencilere ve ailelerine bölgede yaşanan çatışma ortamının getirdiği olumsuzluklardan sıyrılmaları, yeniden toplumla bütünleşebilmelerinin sağlanması için “*psiko-sosyal desteğin*” yanı sıra “*ekonomik açıdan da destek*” sağlandığı, dolayısıyla kamu otoritesince gereken/mümkün olan tüm çabanın gösterildiği ve tedbirlerin alındığı tespit edildiğinden, öğrencilerin mülki amirlerce alınan sokağa çıkma yasağı kararları ve güvenlik kuvvetleri tarafından yürütülen operasyonlar sebebiyle eğitim ve öğretimlerine ara verilerek okuldan uzak kalmalarının “*eğitim hakkından mahrum bırakma sonucunu doğurmadığı ve izlenen meşru amaçla ölçülü bir önlem olduğu*” sonucuna varılmıştır.

60. Öte yandan başvurucular, eğitim ve öğretime ara verilmesi uygulaması dolayısıyla öğrencilerin müfredatı tamamlayamamaları sebebiyle karşı karşıya kalabilecekleri sorunlara dair somut, makul ve kabul edilebilir bir iddia ileri sürmedikleri gibi, AİHM'nin de alternatif eğitimin tüm müfredatı içerecek şekilde kapsamlı olmasının beklenemeyeceği yönündeki kabulü karşısında, eğitim ve öğretim faaliyetinin telafi eğitimleri ile devamının sağlandığı hatta öğrencilerin bu süreçte psiko-sosyal ve ekonomik açıdan desteklenmesi için kapsamlı tedbirlere de başvurulduğu gözetildiğinde, verilen eğitimin içeriği ve kapsamının da eğitim hakkına ölçülü bir müdahale oluşturduğu kanaati ve sonucuna varılmıştır.

F. İyi Yönetim İlkeleri Yönünden Değerlendirme

61. Günümüzde demokratik, modern ve katılımcı yönetim anlayışında idarelerden sadece hukuka uygun olarak hareket etmeleri değil aynı zamanda iyi yönetim ilkelerine de uygun işlem tesis etmeleri beklenmektedir.

62. 28/3/2013 tarihli ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin "İyi yönetim ilkeleri" başlıklı 6 ncı maddesinde "*Kurum, inceleme ve araştırma yaparken idarenin, insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde; kanunlara uygunluk, ayrımcılığın önlenmesi, ölçülülük, yetkinin kötüye kullanılmaması, eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, nezaket, şeffaflık, hesap verilebilirlik, haklı beklentiye uygunluk, kazanılmış hakların korunması, dinlenilme hakkı, savunma hakkı, bilgi edinme hakkı, makul sürede karar verme, kararların gerekçeli olması, karara karşı başvuru yollarının gösterilmesi, kararın geciktirilmeksizin bildirilmesi, kişisel verilerin korunması gibi iyi yönetim ilkelerine uygun işlem ve eylem ile tutum veya davranışta bulunup bulunmadığını gözetir ve iyi yönetim ilkelerine uyar.*" hükmü yer almaktadır. Söz konusu Yönetmelik hükmünde yer alan ilkelerin kaynağını teşkil eden Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41 inci maddesinde de iyi yönetim hakkından bahsedilmekte olup, benzer ilkelere Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen "Avrupa Doğru İdari Davranış Yasası"nda da yer verilmiştir.

63. Söz konusu ilkeler yönünden yapılan değerlendirme neticesinde; İdare tarafından, şikâyet konusuyla ilgili bilgi ve belgelerin süresinde Kurumumuza gönderildiği, idarenin eylem ve işlemleri ile açıklamaları incelendiğinde "*makul sürede, gerekçeli karar verildiği*", "*şeffaf*", "*hesap verebilir*" yeterli, ikna edici olduğu anlaşıldığından, idarenin "*kanunlara uygunluk*", "*ölçülülük*", "*yetkinin kötüye kullanılmaması*", "*hesap verilebilirlik*", "*makul sürede karar verme*", "*kararların gerekçeli olması*" "*kararların geciktirilmeksizin bildirilmesi*" olarak sıralanan **iyi yönetim ilkelerine uygun davrandığı** tespit edilmiştir. Şikâyete konu başvurular idari başvuru yolları tüketilmeksizin incelendiğinden, idarenin şikâyetçilere yönelik işlemleri bağlamında şikâyetçiler yönünden ayrıca değerlendirme mümkün olmamıştır.

IV. HAK ARAMA ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN YASAL MEVZUAT

A. Dava Açma Süresinin Yeniden Başlaması

64. 14/6/2012 tarih ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 17 nci maddesinin sekizinci fıkrasına göre Kamu Denetçiliği Kurumuna, dava açma süresi içinde yapılan başvuru, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurmakta olup, anılan Kanunun "Dava açma süresinin yeniden işlemeye başlaması" başlıklı 21 inci maddesinde, Kamu Denetçiliği Kurumunun inceleme ve araştırmasını, başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandıramaması hâlinde durmuş olan dava açma süresinin kaldığı yerden işlemeye başlayacağı belirtilmiş; Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 38 inci maddesinin dördüncü fıkrasında da Kurumun inceleme ve araştırmasını, şikâyet başvuru tarihinden itibaren, altı ay içinde sonuçlandıramaması halinde durumun gerekçesiyle birlikte şikâyetçiye tebliğ edileceği ve durmuş olan dava açma süresinin tebliğden itibaren kaldığı yerden işlemeye başlayacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda incelemenin altı ayda bitirilememe gerekçesi ve dava açma süresinin kaldığı yerden yeniden işlemeye başlayacağı hususu şikâyetçilere bildirilmiştir.

B. Yargı yolu

65. 2709 sayılı Anayasanın "Temel hak ve hürriyetlerin korunması" başlıklı 40 ıncı maddesinin ikinci fıkrasında, "Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır." hükmü yer almakta olup, 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 20 nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, ilgili idarenin işlemine karşı varsa 60 günlük dava açma süresinden arta kalan süre içinde başvuruya konu işlemleri tesis eden idari mercilerin bulunduğu yer yetkili idare mahkemelerine veya başvuranların ikametgâhlarında yetkili idare mahkemelerine yargı yolu açıktır.

V. KARAR

Yukarıda açıklanan gerekçe ve dosya kapsamına göre;

1. Eğitim-öğretim dönemi devam ederken öğretmenlerin toplu bir şekilde hizmet içi eğitime çağrılması nedeniyle eğitim hakkının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetlerin **İNCELENMEMESİNE**;
2. Temmuz 2015'ten beri devam eden çatışmalarda çok sayıda çocuğun yaralandığı, hayatını kaybettiği, gözaltına alındığı, tutuklandığı ve hapis cezasıyla karşı karşıya kaldıkları yönündeki iddialara ilişkin şikâyetlerin **İNCELENMEMESİNE**;
3. Sokağa çıkma yasakları ve devam eden operasyonlar nedeniyle eğitim hakkının ihlal edildiğine ilişkin şikâyetlerin **REDDİNE**;

Kararın, **ŞİKÂYETÇİLERE, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI'NA, SAĞLIK BAKANLIĞI'NA, AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI'NA, ADALET BAKANLIĞI'NA ve İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'NA** tebliğine;

Türkiye Cumhuriyeti Kamu Başdenetçisince karar verildi.

e-imzalıdır

M.Nihat ÖMEROĞLU
Kamu Başdenetçisi